

Ämneslärares och skolkuratorers uppfattningar om styrkor och förbättringsförslag i motverkande av skolmobbning och främjande av skoltrivsel: en kvalitativ studie

Inge Helmes (1902900)

Magisteravhandling i utvecklingspsykologi
Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier

Utbildningslinjen för socialvetenskaper

Handledare Patrik Söderberg

Åbo Akademi, Vasa

Våren 2023

Abstrakt

Författare: Helmes Inge	Årtal: 2023
Arbetets titel: Ämneslärares och skolkuratorers uppfattningar om styrkor och förbättringsförslag i motverkande av skolmobbing och främjande av skoltrivsel: en kvalitativ studie	
Opublicerad avhandling för magisterexamen i utvecklingspsykologi Vasa: Åbo Akademi. Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier	Sidantal (70)
Magisteravhandlingen utfördes inom Projekt Kompis: ”Kunskap om mobbningsprevention i Svenskfinland”.	
<p>Syfte: Magisteravhandlingens syfte är att undersöka ämneslärares och skolkuratorers uppfattningar om styrkor och förbättringsförslag gällande motverkande av skolmobbing och främjande av skoltrivsel i deras skolor.</p> <p>Forskningsfrågorna är följande:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vad ser ämneslärare och skolkuratorer för styrkor i motverkande av skolmobbing och främjande av skoltrivsel? 2. Vilka förbättringsförslag anser ämneslärare och skolkuratorer att det finns i motverkande av skolmobbing och främjande av skoltrivsel? <p>Metod: Den valda metoden är konventionell innehållsanalys som användes för att analysera intervjuer som insamlats och transkriberats av medverkande i projekt Kompis. Som verktyg för analysen användes programmet NVivo.</p> <p>Resultat: Båda yrkesgrupperna ansåg att ledningen har en stor betydelse i motverkande av mobbing och främjande av skoltrivsel. Därtill framhöll ämneslärare att skolornas öppenhet och mångfald var en fördel medan skolkuratorer framhöll vikten av elevernas delaktighet i skolan. Gällande förbättringsförslag i skolan ansåg båda yrkesgrupperna att skolmiljön och atmosfären borde förbättras och att det skulle behövas mera personal till elevvården och skolan överlag. Därtill framhölls betydelsen av föreläsningar och fortbildningar för personal och elever. Ämneslärarna menade att öppnare och förebyggande undervisning ska integreras i undervisningen medan skolkuratorerna lyfte fram att samarbete med och engagemang från föräldrar borde förbättras.</p> <p>Diskussion: Tillsammans med statistik över effektiviteten av olika evidensbaserade åtgärder i skolmiljön kan dessa resultat användas vid implementering av officiella antimobbningsprogram samt i förbättrande av skoltrivseln i skolor. Områden för fortsatt forskning och implementering av resultaten är bland annat skolklimatets betydelse, bristen på personal inom elevvården samt forskningsbaserade fortbildningar och föreläsningar för alla i skolan.</p>	
<p>Sökord:</p> <p><i>Skolmobbing, skoltrivsel, skolmiljö, ämneslärare, skolkuratorer</i></p> <p><i>Koulukiusaaminen, kouluviihtyvyys, kouluympäristö, aineenopettajat, koulukuraattorit</i></p> <p><i>School bullying, school satisfaction, school environment, subject teachers, school counselors</i></p>	

Innehåll

Abstrakt	2
1 Inledning	5
1.1 Centrala begrepp	6
1.1.1 Mobbning	6
1.1.2 Skoltrivsel.....	8
1.1.3 Ämneslärare	8
1.1.4 Skolkurator.....	9
1.2 Teoretisk referensram	9
1.2.1 Vygotskijs sociokulturella teori	9
1.2.2 Antimobbningsprogram.....	11
1.2.3 Finländsk lagstiftning gällande mobbning.....	13
1.2.4 Statliga myndigheters styrdokument gällande mobbning i skolan	15
1.3 Tidigare forskning.....	16
1.3.1 Statistik om mobbning och skoltrivsel	16
1.3.2 Konsekvenser av mobbning.....	17
1.3.3 Skolmiljöns samverkan med skolmobbning	18
1.3.4 Lärares ingripande i och uppfattningar om skolmobbning.....	19
1.3.5 Skolkuratorers ingripande i och uppfattningar om skolmobbning.....	21
1.4 Syfte och forskningsfrågor.....	23
2 Metod	23
2.1 Val av metod.....	23
2.2 Datainsamling och sampel	24
2.3 Intervjuguide	25
2.4 Analysprocessen	26
2.5 Trovärdighet, tillförlitlighet och överförbarhet	27
2.6 Etiska överväganden	28
3 Resultat	29
3.1 Styrkor i åtgärdande av mobbning och främjande av skoltrivsel	30
3.1.1 Ledningens involvering och samarbetsvillighet	31
3.1.2 Ämneslärare: Ingripande i mobbning	32
3.1.3 Ämneslärare: Öppenhet och acceptans.....	33
3.1.4 Skolkuratorer: Aktiviteter och delaktighet för elever	33
3.1.5 Skolkuratorer: Problemlösningsfärdighet.....	34
3.1.6 Sammanfattning.....	35

3.2 Förbättringsförslag för åtgärdande av skolmobbing och främjande av skoltrivsel	36
3.2.1 Förbättring av skolmiljön.....	37
3.2.2 Främjande av elevers välbefinnande.....	39
3.2.3 Mera personal och mindre arbetsbörda.....	41
3.2.4. Utbildning om mobbing och skoltrivsel.....	43
3.2.5 Ämneslärare: Auktoritet och synlighet.....	44
3.2.6 Ämneslärare: Organisering av undervisning.....	45
3.2.7 Skolkuratorer: Organisering av antimobbingsåtgärder.....	46
3.2.8 Skolkuratorer: Samarbete med hemmen och tredje sektorn.....	47
3.2.9 Sammanfattning.....	47
4 Diskussion.....	49
4.1 Resultatdiskussion.....	49
4.1.1 Styrkor i motverkande av skolmobbing och främjande av skoltrivsel	49
4.1.2 Förbättringsförslag för motverkande av skolmobbing och främjande av skoltrivsel.....	51
4.2 Metoddiskussion	53
4.3 Förslag på fortsatt forskning och råd till fältet	54
4.4 Konklusion.....	56
Referenser.....	57
Figurer	
Figur 1.....	30
Figur 2.....	37
Bilagor	
Bilaga 1: Informationsbrev	
Bilaga 2: Intervjuguide	
Bilaga 3: Förförståelse	

1 Inledning

Mobbning kan börja redan i småbarnsåren och kan identifieras hos barngrupper inom småbarnspedagogiken och är därmed en riskfaktor för ett barns utveckling (Eriksson m.fl., 2002; Monks m.fl., 2002; Repo, 2015). Skolmobbing i grundskolan kan ske från tidiga skolåren ända fram till högstadietiden (Rigby & Slee, 1991). Enligt Cook m.fl. (2010) har antimobbingsprogram som riktas till barn och ungdomar endast varit effektiva då de fokuserat på att öka kunskap och förändra tänkesätt hos barnen istället för att förhindra mobbningsbeteende. Personer som blivit mobbade lider oftast av långtidsbesvär och psykiska problem som depression, ensamhet, minskat självförtroende och kroppsliga symtom (Cook m.fl., 2010). För att minska mobbningen krävs åtgärder från hela skolan och vårdnadshavarna tillsammans med administrativa åtaganden (Dake m.fl., 2003). Enligt en rapport skriven av Rumpu m.fl. (2022) för Nationella centret för utbildningsutvärdering (KARVI) använde sig ungefär en tredjedel av skolorna i Finland av mera än ett antimobbingsprogram i åtgärdandet av mobbing. Därtill var många skolor nöjda med de metoder som de använde sig av i antimobbingsarbetet. Ungefär en tredjedel av vårdnadshavarna upplevde dock att de inte fick någon information om mobbningsarbetet i sitt barns skola och samma sak gällde en tiondel av eleverna (Rumpu m.fl., 2022). Därmed är det relevant att lyfta fram både styrkor och svagheter i mobbningsåtgärder och främjande skoltrivsel från skolpersonalens synvinkel, vilket är något som kartläggs i denna avhandling.

Skolmiljön och hur man upplever den kan enligt Inchley m.fl. (2016) ha en stor påverkan på ett barns hälsovanor, självförtroende och självuppfattning. Det är mera sannolikt att barn och unga som upplever att skolan är en stödjande miljö har goda hälsovanor och är mera tillfredsställda med livet än barn som inte upplever det (Inchley m.fl., 2016). Ungdomsåren är en tid då identiteten utvecklas och longitudinella studier har visat att upplevelsen av att vara accepterad av en grupp med jämnåriga styrker självförtroendet (Tetzner m.fl., 2017). Enligt Petrie (2014) är det ändamålsenligt vid åtgärdande av skolmobbing att använda interventioner som har som syfte att förbättra skolmiljön. Elevernas attityder och beteende samt förekomsten av skolmobbing påverkas direkt av skolmiljön (Petrie, 2014). På detta sätt har skolmiljön en koppling med skolmobbing och dess befintlighet samt avhandlingens kartläggning av skolpersonalens tankar om främjande av skoltrivsel är relevant.

Syftet med avhandlingen är att undersöka ämneslärares och skolkuratorers uppfattningar om styrkor och förbättringsförslag i motverkande av mobbing och främjande av skoltrivsel. Avhandlingen har gjorts inom ramarna för Projekt Kompis (Kunskap om

mobbningsprevention i Svenskfinland) som är ett forskningsprojekt som utfördes åren 2019–2021 av Åbo Akademi i Vasa och baserar sig på intervjuer med högstadijepersonal runtom i Finland.

Denna avhandling består av fyra kapitel. I det första kapitlet definieras begreppen *mobbning*, *skoltrivsel*, *ämneslärare* och *skolkurator*. Därtill presenteras den teoretiska referensramen som innefattar Vygotskijs sociokulturella teori, antimobbningsprogram, finländsk lagstiftning gällande mobbning och statliga myndigheters styrdokument gällande mobbning i skolan. Därefter redogörs för tidigare forskning angående denna tematik och avhandlingens syfte och forskningsfrågor presenteras. I det andra kapitlet beskrivs den metod som använts i avhandlingen, datainsamlingen och samplet samt mätinstrumentet. Därtill presenteras analysprocessen, och avhandlingens trovärdighet, tillförlitlighet och överförbarhet utvärderas. Avslutningsvis i kapitlet reflekteras kring etiska överväganden. I det tredje kapitlet behandlas avhandlingens resultat som innefattar svaren på forskningsfrågorna. I det fjärde kapitlet diskuteras resultaten samt styrkor och svagheter med metoden. Avhandlingen avslutas med förslag på fortsatt forskning och råd till fältet samt en sammanfattning av de centrala aspekterna.

1.1 Centrala begrepp

Här näst presenteras begrepp som är relevanta med tanke på avhandlingens frågeställning. De begrepp som tas upp är *mobbning*, *skoltrivsel*, *ämneslärare* och *skolkurator*.

1.1.1 Mobbing

Olweus (1998) skriver att mobbning kan definieras som negativa handlingar eller beteende som utförs mot en person kontinuerligt under en viss tidsperiod av en enskild person eller en grupp. Den mobbade är ofta i en hjälplös ställning i relation till mobbaren och har därmed svårare att försvara sig. De negativa handlingar som utförs har som syfte att orsaka personen skada eller obehag antingen genom ord eller handlingar. Mobbing som sker verbalt kan bland annat bestå av hot, hånande och sårande ord. Oönskad fysisk kontakt bland annat genom att slå, sparka, knuffa eller fasthålla är även negativa handlingar som kan höra till mobbing. De negativa handlingarna kan även handla om ansiktsuttryck, kroppsspråk och utfrysning. Direkt mobbing innebär att de handlingar eller ord som personen utsätts för är framträdande, medan indirekt mobbing är mindre synligt och består av utfrysning och isolering (Olweus, 1998).

Mobbning på nätet sker enligt Friséen och Berne (2016) ofta både i skolan och i andra miljöer. Mobbning som utförs med tekniska medel som telefoner, datorer eller surfplattor kallas för nätmobbning. Den kan ta sig uttryck genom sårande och elaka meddelanden och texter, videor och bilder. Eftersom nätmobbning som fenomen är förhållandevis nytt har det diskuterats om nätmobbning hör till vanlig mobbning eller om det har drag som gör att den är avvikande. Det som är avvikande för nätmobbning är bland annat att den kan ske när som helst under dygnet av en anonym person. Dessutom kan nätmobbningen ske var som helst och innehållet kan ofta vara tillgängligt för många personer (Friséen & Berne, 2016).

I en rapport skriven av Gladden m.fl. (2014) och publicerad av Centers for Disease Control and Prevention presenteras en ny definition på mobbning som tar fasta på kritiserade aspekter i mobbningsdefinitioner, bland annat gällande mobbning som ett beteende som upprepas. Mobbning bland ungdomar definieras därmed som aggressivt beteende som kan vara av vilken sort som helst och riktas från en ungdom eller grupp av ungdomar till en annan. Mobbning innefattar inte aggressivt beteende mellan syskon och i en parrelation. Obalansen i maktförhållandet i mobbning kan antingen vara verklig eller upplevd och mobbningsbeteendet antingen upprepas eller, alternativt, löper risk att upprepas. Den skada som mobbningen medför kan vara psykisk, fysisk, social eller pedagogisk (Gladden m.fl., 2014).

I ett webinarium ordnat av World Anti-Bullying Forum (2021) och Unesco reflekterades kring en ny definition av mobbning som skulle fungera mera inkluderande och ta i beaktande mångfacetterade aspekter i relationer och mobbningsbeteende. En aspekt som togs upp som tillägg till en ny definition var beaktandet av maktförhållandet i skolmobbning som en produkt av den sociala omgivningen. Därtill borde definitionen även beakta relationer som inte direkt är involverade i mobbningen men som är en del av det sociala nätverket kring mobbningen. Mobbning definieras ofta som ett aggressivt beteende men borde även innefatta en brist på omvårdnad och positiva gensvar från jämnåriga eller vuxna. Den skada som mobbning medför borde innefatta den mobbades synvinkel i en större utsträckning än tidigare och i mobbning som repetitivt fenomen borde aspekten rädsla för upprepning av mobbningen betonas. Slutligen lyftes det fram att mobbning även sker som ett resultat av gruppdynamiken och därmed inte alltid är avsiktlig (World Anti-Bullying Forum, 2021).

Det är relevant att nämna att denna avhandling fokuserar på mobbning som sker i grundskolan bland elever eftersom de intervjuer som utförts i Kompis-studien har gjorts bland skolpersonal i årskurserna 7–9 i högstadiet. Därmed utesluts bland annat mobbning som sker på arbetsplatsen.

1.1.2 Skoltrivsel

I avhandlingen fokuserar begreppet skoltrivsel på elever i årskurserna 7–9 och deras trivsel i skolmiljön. Suldo m.fl (2014) menar att med skoltrivsel avses den subjektiva uppfattning som en elev har om kvaliteten av sin skolvistelse. Skoltrivsel ska ses som en del av en övergripande livstillfredsställelse som innefattar den egna uppfattningen om kvaliteten av livet överlag. I tonåren påverkas denna tillfredsställelse av familj, levnadsmiljö, jämnåriga, inre egenskaper och skola. Forskning har visat att bland tonåringar är skoltrivsel en betydelsefull faktor i livstillfredsställelsen (Suldo m.fl., 2014).

Baker m.fl (2003) lyfter fram en del faktorer relaterade till den sociala omgivningen som har ett samband med skoltrivsel. Undervisning och handlingssätt i klassrum har ett samband med en positiv attityd till skolan. Om anvisningar och regler är tydliga kan detta påverka skoltrivseln i positiv riktning. Därtill har relationen mellan lärare och elev en påverkan på skoltrivseln. Skolan som helhet har en inverkan på elevers skolprestationer. Betydande faktorer är bland annat hur skolan organiserar undervisningen, läroplanen samt kontakten till hemmen och vårdnadshavarna. De jämnåriga i skolmiljön spelar även en stor roll i en elevs motivation och välbefinnande eftersom en elev socialiseras i sitt sammanhang och därmed lär sig att ha liknande tänkesätt och värderingar som de jämnåriga. Skolmiljön har en effekt på självuppfattningen och den psykiska ohälsan och det i sin tur påverkar hur en elev upplever att hen trivs i skolan (Baker m.fl., 2003).

1.1.3 Ämneslärare

En ämneslärare är en lärare i högstadiet eller gymnasiet som till skillnad från en klasslärare, som undervisar majoriteten av ämnena i en klass, undervisar i några ämnen (Nationalencyklopedin, u.å.). Enligt Förordningen om behörighetsvillkoren för personal inom undervisningsväsendet (986/1998) så är man behörig ämneslärare då man har fullgjort en högre högskoleexamen och att man har inom ämneslärarutbildningen avlagt 60 studiepoäng av grund- och ämnesstudierna inom det ämne som man undervisar eller i en liknande helhet. Därtill ska man ha avlagt ett minimum på 60 studiepoäng i pedagogik avsedd för lärare. Intervjuerna som analyserats i avhandlingen består av ämneslärares uppfattningar fastän det i tidigare forskning även presenteras forskning från lärare i grundskolan och förskolan samt lärarpraktikanter (Förordningen om behörighetsvillkoren för personal inom undervisningsväsendet, 986/1998).

1.1.4 Skolkurator

En skolkurator är en person som arbetar för elevhälsan i skolan genom att både individuellt och socialt hjälpa eleven. En skolkurator är ofta socionom till utbildningen (Nationalencyklopedin, u.å.). Lagen om elev- och studerandevård (187/2013) innehåller bestämmelser om skolans kuratorstjänst och där står det skrivet att skolans kuratorstjänster har som uppgift att stöda elevers hälsa i skolan och sociala och psykiska förmågor, inklusive inläring. Utöver detta ska en skolkurator samarbeta med vårdnadshavare och närstående utanför skolan. För att arbeta som kurator krävs att man har en passande examen från en högskola och detta innebär en utbildning inom det sociala-, pedagogiska-, eller psykologiska området. I examen ska det finnas 60 studiepoäng socialt arbete från ett universitet eller alternativt studier från en sådan examen som enligt lagen om yrkesutbildade personer inom socialvården medför en behörighet som skolkurator (Lag om elev- och studerandevård, 1287/2013). Intervjuerna som analyserats har genomförts med skolkuratorer verksamma i Finland fastän det i avhandlingens del om tidigare forskning lyfts fram forskning där även yrkestiteln *school counselor* har använts.

1.2 Teoretisk referensram

I detta kapitel presenteras innehållet av den teoretiska referensramen. Till dessa hör Vygotskijs sociokulturella teori, antimobbingsprogram i skolor, finländsk lagstiftning gällande mobbning och statliga myndigheters styrdokument gällande mobbning i skolan. Dessa fungerar som teoretisk grund för de insatser och lagstadgade skyldigheter som finns för att ingripa i mobbning i Finland och ger därmed en kontext till lärares och skolkuratorers tankar om insatser på skol- och kommunalnivå.

1.2.1 Vygotskijs sociokulturella teori

Enligt Morcom (2015) bidrar den sociokulturella teorin till att förstå kognitiv utveckling i sociala interaktioner men även till att i en skolkontext med jämnåriga och lärare förstå social och känslomässig inläring hos en individ. De jämnåriga i skolan spelar en stor roll i ett barns utveckling och är en betydelsefull omgivning för socialisering och skapande av egna värderingar och normer. Grunden i Lev Vygotskijs (1962) sociokulturella teori är att individen hör till en social och kulturell omgivning. Därmed är individens utveckling beroende av den kulturella kontext som hen befinner sig i. Individens sociala relationer inom familjen och i vardagen påverkar på vilket sätt hen utvecklas. Olika verktyg för att gestalta och interagera med omgivningen och klara av utmaningar utvecklas i samspel med omgivningen och ett

betydelsefullt verktyg är språket. Språket är ett sätt som individen kan använda bland annat för att interagera med andra i sin omgivning men även för att utföra inre kommunikation. Den kognitiva utvecklingen påverkas både av individens språkutveckling och kulturella kontext. Som barn kan människan utvecklas genom proximal utveckling vilket innebär att en vuxen person med mera abstrakt tänkande stöder barnet genom att skapa målsättningar som hon kan uppnå med hjälp av den vuxne (Vygotskij, 1962). Enligt Morcom och Cummin-Potvin (2010) kan stöttning (scaffolding) i klassrummet användas av lärare till att föra fram kunskap och modeller på prosocialt beteende för att påverka elevers beteende och emotionella och sociala kunskap genom elevcentrerad och samarbetsfokuserad klassrumsverksamhet.

Newman (2018) förklarar grunder i Vygotskijs teori genom att skriva att när ett barn är nyfött kommunicerar hen med hjälp av skratt, rörelser och olika läten och då barnet blivit kring två år gammalt så börjar hen förstå att talet finns och att allting har ett namn. Från detta flyttas barnet över till utvecklingshelheten och kan i detta skede använda sig av talat språk. Individens utvecklingshelhet kan tänkas bestå av olika komponenter på ett spektrum. Skriftspråk är en komponent som är uppbyggd som en monolog där läsaren måste urskilja den väsentliga innebörden. Yttre tal är en komponent därifrån alla andra komponenter härstammar och som till början utgår främst från andras tal. Privat tal, som är nästa komponent, fungerar däremot som en bro mellan yttre talet och inre talet. Inre talet är tal med sig själv medan nästa komponent, tanke, är mera inåtriktad än inre tal. Den sista komponenten är motivation som är meningen och orsaken bakom det man tänker och säger (Newman, 2018).

Maunder och Crafter (2018) lyfter fram att då skolmobbning betraktas från en sociokulturell synvinkel kan man se på människans interaktion i en kulturell omgivning som även är föränderlig. Olika sociala normer upprätthålls beroende på den kulturella omgivningen som man befinner sig i, exempelvis i skolan eller hemmet. Då en människa växelverkar med sin omgivning socialiserar hen även beteende, normer och regler från den. Dessa värderingar och tänkesätt kan man ta till sig på många olika sätt. Bland annat genom observation och proximal utveckling. I enlighet med ett sociokulturellt tänkesätt så påverkas en ungdom därmed av sin jämnåriga grupp och i den gruppen tar man på sig olika roller vilket är en del av mobbningens framkomst. Salmivalli m.fl. (1996) identifierade fyra olika roller som ”bystanders” har i mobbningssituationer och dessa är medlöpare, försvarare, förstärkare och tyst godkännare. Enligt Maunder och Crafter (2018) ur ett sociokulturellt tänkesätt kan rollen som man tar i en mobbningssituation variera beroende på situationen och samma person kan även ha många olika roller som hen varierar mellan. Enligt Skolverket (2011) så menar Vygotskij att ett barn förstår sin omgivning med hjälp av språk och kognition samt handlande

och att varje barn har olika förutsättningar för förståelse beroende på kontext och erfarenheter. Detta innebär att samma verktyg för att förebygga och ingripa i mobbning kan inte användas i alla situationer (Skolverket, 2011).

Da Silva m.fl. (2017) lyfter fram att i mobbningsförebyggande och ingripande arbete är det betydelsefullt att ta i beaktande den sociokulturella kontexten som mobbningen sker i då man planerar antimobbningsåtgärder. Detta betyder att det är möjligt att vissa åtgärder fungerar i en skola men inte i en annan. Enligt Rigby (2003) borde det i skolans läroplan föreskrivas om på vilket sätt elever ska lära sig att förstå och acceptera sociokulturella skillnader mellan människor. Genom att lära elever att tänka kritiskt, främja deras problemlösningsförmåga och känslöfärdigheter kan dessa verktyg användas till att ta upp saker som socioekonomiska och etniska skillnader utan diskriminering och förutfattade meningar (Rigby, 2003).

I en omfattande studie av Morcillo m.fl. (2015) visades att sociokulturella faktorer som akademisk framgång, social omgivning, uppfostran och bevittnande av våld var betydande riskfaktorer för att mobba en annan person. I studien konstaterades även att skolans ingripande inte är tillräcklig för att förebygga och ingripa i mobbning utan man måste även beakta den kontext som ett barn befinner sig i utanför skolan. Andra aktörer som hälsovård kan medverka i igenkännande av riskfaktorer och sedan se till interventioner i kontexten, exempelvis hemmiljön som barnet befinner sig i, och därmed bidra till att minska på förekomst av mobbning på alla nivåer i ett barns liv. Arslan m.fl. (2011) menar även att då det sociala livet på fritiden och i skolan flyter ihop, för ett barn som mobbas och saknar vänner i skolomgivningen, så leder en visshet om att hen inte är säker i sin skola till att hen inte trivs där.

1.2.2 Antimobbningsprogram

Enligt 13 § i lagen om elev- och studerandevård (1287/2013) ska alla skolor ha en plan där det beskrivs vilka åtgärder används för att främja elevers hälsa och på vilket sätt elever i skolan beskyddas från mobbning, våld och trakasserier. Enligt Laitinen m.fl. (2020) ska en fungerande plan ta upp förebyggande och ingripande handlingssätt men även hur man går till väga efter mobbningssituationen.

Inledningsvis lyfts fram Dan Olweus Bullying Prevention Programme (OBPP) som enligt Hong m.fl. (2021) utformades som ett resultat av Olweus forskning kring mobbning som inleddes 1970 och har konstaterats vara världens första vetenskapliga studie kring mobbning. Dan Olweus var en pionjär i mobbningsforskningen och hundratals antimobbningsprogram i

världen har påverkats av OBPP. Därefter presenteras KiVa Skola-programmet som har enligt forskning konstaterats minska på mobbning och bidra med empatiska och praktiska färdigheter för att hjälpa dem som mobbas. År 2012 var KiVa Skola-programmet i användning i 90 % av skolor i Finland (Salmivalli & Poskiparta, 2012). Därefter lyfts fram Verso-programmet. Chapman m.fl (2015) lyfter fram att European Council for Juvenile Justice tar upp medling i Finland som en central del i brottsutredningar men även bland annat i grundskolor där Verso-programmet kommer in. Syftet med kamratmedling bland barn är att de ska ha rätt att vara delaktiga i konfliktlösning gällande dem själva (Chapman m.fl., 2015). Slutligen presenteras Friendsprogrammet som är ett program där det centrala är att aktivera eleverna i skolan och stiftelsen Friends har anställda och personal i olika delar av Sverige och enligt uppgifter från år 2016 så utbildade stiftelsen 46 000 personer i mobbningsförebyggande arbete årligen (Flygare & Johansson, 2016).

Olweus och Limber (2010) skriver att Olweus Bullying Prevention Programme (OBPP) utformades som en följd av att tre pojkar begick självmord år 1983 i Norge antagligen som följd av allvarlig mobbning. Målsättningarna med programmet är både förebyggande och åtgärdande. Målsättningarna är att minska på mobbningsfall bland elever i skolor, skapa sunda relationer elever emellan och att förebygga ny mobbningsproblematik. Programmet har fyra centrala principer vilka verkställs i skolan och klassrummet, hos enskilda individer och inom kommunen. De fyra principerna är att en vuxen i skolan ska bemöta skolelever med positivt intresse och hjärtlighet samt lägga upp tydliga gränser för beteende som inte godkänns. Ytterligare ska den vuxna visa kontinuitet i att genomföra konsekvenser som inte är fysiska eller aggressiva men ändå negativa till följd av att en elev bryter mot skolans regler. Utöver detta ska den vuxna fullgöra sin plikt som en positiv förebild och auktoritet i klassrummet. Den longitudinella studien Bergen Project Against Bullying utfördes mellan åren 1983 och 1985 med ungefär 2500 skolbarn som deltagare. Resultaten visade minskning i mobbning efter 8 månaders användning av interventionsprogrammet (Olweus & Limber, 2010).

KiVa Skola (Kiusaamista vastaan) -programmet beskrivs av Herkama och Salmivalli (2018) som ett antimobbingsprogram som används bland annat i finska grundskolor för att åtgärda mobbningsproblematik. Kärnan med programmet är tänkesättet om att mobbning är ett fenomen som sker i grupp, exempelvis genom att jämnåriga bekräftar mobbarens beteende, och därmed ska mobbningsförebyggande arbetet fokusera på detta. En studie med 30 000 deltagare som gjordes mellan åren 2007 och 2009 i finska grundskolor visade att KiVA-programmet minskade på mobbning efter 9 månaders användning av programmet. Programmets två huvudpunkter är universella och inriktade åtgärder. De universella åtgärderna har hela skolan

som målgrupp i att förhindra mobbning och de kan bestå av lektioner och presentationer. De inriktade åtgärderna fokuserar på att åtgärda mobbningsfall genom att skolans KiVa-team utför diskussioner med mobbaren och den mobbade. Därtill utses ofta några elever i klassen som stödpersoner för den mobbade (Herkama & Salmivalli, 2018).

Verso (u.å.) har skapat Verso-programmet (Vertaissovittelu) som är ett program i kamratmedling där man fokuserar på att ett lösningsfokuserat sätt hjälpa elever lösa gräl och tvister som uppstår i skolmiljön. Centralt i programmet är ett tidigt ingripande. Kamratmedlingen går ut på att en äldre elev som har fått undervisning i kamratmedling hjälper yngre elever att lösa sina konflikter så att man kan undvika konflikter i framtiden. Medlaren fattar inga beslut utan målsättningen är att stödja de yngre eleverna att lösa konflikter själva. Fenomen som kan tas upp i medlingen är bland annat elaka kommentarer, utfrysning från lekar eller andra gruppaktiviteter och knuffande. Ett Verso-team med vuxna finns tillgängligt för att bestämma vilka fall som förs till kamratmedling och vilka som kräver andra åtgärder. Ifall kamratmedlingen inte är fungerande flyttas ärendet till medling med en vuxen eller en annan passande åtgärd (Verso, u.å.). Verso-programmet inleddes år 2001 och hade i slutet av år 2021 påbörjats i 882 grundskolor och andra stadiets anstalter (Verso, 2021).

Friendsprogrammet är ett program som utvecklats av Friendsstiftelsen i Sverige och sträcker sig över en period på tre år (Franzén & Gottzén, 2020). Enligt Skolverket (2011) är Friendsprogrammet i grund och botten en kamratstödsmodell som har som målsättning att arbeta för att minska på mobbning och diskriminering och skolor använder det även ofta i förebyggande arbetet. I programmet har eleverna en aktiv ställning på så sätt att det från varje klass väljs två kamratstödjare som har som uppgift att i en grupp där vuxna är ansvariga hjälpa till att upptäcka mobbning eller diskriminering i klassen. Därtill ska kamratstödjarna även stödja elever som riskerar att bli eller blir mobbade i klassen. De vuxna som är involverade i programmet rekommenderas vara lärare, personal från elevvården och medverkande i skolledningen. Både eleverna som fungerar som kamratstödjare och de vuxna som är verksamma i Friendsprogrammet får utbildning i början samt med jämna mellanrum under programmet (Skolverket, 2011).

1.2.3 Finländsk lagstiftning gällande mobbning

Det är relevant med tanke på avhandlingens syfte att lyfta fram den lagstiftning som finns i Finland gällande mobbning för tillfället eftersom den implementeras vid mobbningsfall i skolor. Mobbning kan uppfylla kriterierna för ett brott fastän begreppet skolmobbning inte finns

i den finländska strafflagen (Rikosuhripäivystys, u.å.). Handlingar som kan ingå i mobbning och där lagen kan implementeras är bland annat misshandel, olaga hot och tvång samt ärekränkning (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2021). Därtill även spridning av material eller information som skadar privatlivet och olagligt tvingande till olika handlingar (Nuortennetti, 2022).

Strafflagen (39/1889) är gällande i de mobbningsfall där mobbning uppfyller kriterierna för ett brott. Dessa kriterier finns nedtecknade i lagen. Enligt Polisen (u.å.) kan alla göra en brottsanmälan oberoende av boningsort och i de flesta fall är det obligatoriskt för polisen att motta anmälan. Grov misshandel innebär enligt strafflagen (39/1889) att den som utsatts för misshandel får allvarliga skador, sättet som misshandel skett är speciellt brutal eller något vapen använts i misshandeln medan lindrig misshandel innebär att de skador till hälsan och kroppen som orsakats är lindriga. Vållande av personskada innebär kroppslig skada som orsakats av vårdslöshet (Strafflagen, 39/1889).

Enligt strafflagen (39/1889) betyder spridning av information som skadar privatlivet att man sprider information eller bilder genom massmedier eller på annat gör så att informationen finns till förfogande för mycket människor. Ärekränkning innebär att man antingen avsiktligt förödmjukar någon eller sprider falsk information om personen för att orsaka skada. Olaga hot innebär då en person hotar en annan med att utföra ett brott som gör att personens säkerhet eller egendom är i fara och olaga tvång är då en person tvingar en annan att göra eller låta bli att göra något, eller alternativt att uthärda något (Strafflagen, 39/1889). Eftersom avhandlingen fokuserar på mobbning bland minderåriga i grundskolan gäller bestämmelser för personer som är minderåriga. Enligt Polisen (u.å.) saknar en person som är under 15 år straffrättsligt ansvar och därmed slutförs inte förundersökningen. Utredningar om barnets involvering i ett brott kan ändå utföras och som ett resultat av detta är möjliga åtgärder involvering av barnskyddet, betalning av skadestånd eller återlämning av tillhörigheter. Efter att man har fyllt 15 år betraktas man som en ung förbrytare tills man är 20 år gammal (Polisen, u.å.). Då personen är under 18 år gammal kan hen dömas till att betala böter, avtjäna ett fängelsestraff eller ett ungdomsstraff (Justitieministeriet, u.å.).

Undervisnings- och kulturministeriet beslöt att göra ändringar bland annat i lagen om grundläggande utbildning (628/1998) för att möjliggöra ingripande i mobbning och våld och trakasserier (Valtioneuvosto, 2022). En central förändring är att barnets bästa ska beaktas i alla situationer då man bestämmer om och ordnar grundläggande utbildning (Lag om grundläggande utbildning, 628/1998, §3a). Lagen om grundläggande utbildning (628/1998) innehåller därmed bestämmelser som ska användas vid ingripande i mobbning och

diskriminering. I 29§ beskrivs bestämmelser för rätten till en trygg studiemiljö. Lärare och rektorer i skolan har en skyldighet att informera vårdnadshavarna av de inblandade då de vet eller har fått höra om mobbning, trakasserier eller diskriminering i skolmiljön eller på skolvägen. I 35§ beskrivs elevens skyldigheter. Elever i skolan ska inte utöva mobbning eller diskriminering för att säkerställa en trygg studiemiljö. I 36 a § beskrivs tillvägagångssätt i disciplinära åtgärder och avstängning från skolan. Om en elev uppvisar våldsamt och hot och på detta sätt riskerar säkerheten i skolan för elever eller personal och om det är sannolikt att beteendet och handlingarna händer på nytt kan ett beslut göras för att avstänga en elev för en viss tid fastän det inte skulle ännu ha varit lagligt fastställt (Lag om grundläggande utbildning, 628/1998).

1.2.4 Statliga myndigheters styrdokument gällande mobbning i skolan

För att klargöra administrativa regelverk och rekommendationer som finns bakom insatser i skolan fokuseras här på Undervisnings- och kulturministeriets och Utbildningsstyrelsens föreskrifter. Undervisnings- och kulturministeriet (u.å.) har tillsammans med justitieministeriet, social- och hälsovårdsministeriet och kulturministeriet framställt ett åtgärdsprogram för förebyggande av mobbning, trakasserier och våld. I programmet bedöms projekt, som bland annat genom forskning, har bevisats vara effektiva. Målsättningen är att i skolor och undervisningsanstalter avlägsna mobbning, våld, trakasserier och exkludering samt prioritera jämlikhet och likvärdighet (Undervisnings- och kulturministeriet, u.å.).

Programmet av Undervisnings- och kulturministeriet (2021) lyfter fram 14 åtgärder för att nå målsättningen varav några lyfts fram i detta sammanhang. Den första åtgärden handlar om att man inom småbarnspedagogiken ska fokusera på känslofärdigheter och interaktionsfärdigheter för att på detta sätt förhindra mobbning. Den andra åtgärden är att förtydliga lagar och bestämmelser som gäller undervisning för att kunna vidta åtgärder vid mobbning i ett tidigt skede och skapa en säker skolmiljö för elever och personal. Därtill ska elevens juridiska rättigheter och skyldigheter preciseras. Preciseringar i lagen om grundläggande utbildning har gjorts som kan läsas i Valtioneuvoston (2022) rapport. Den femte åtgärden är att Utbildningsstyrelsen tillsammans med andra organ och skolpersonal, elever och hem skapar en nätsida där det finns information och råd om mobbningsförebyggande arbete i skolor. Dessutom kommer nätsidan att innehålla information om lagstiftning och normer gällande förhindrande av mobbning i skolor. Åtgärd nummer 14 lyfter fram att åtgärder från ungdomsarbetet ska även börja användas i skolmiljön med fokus på grupparbete,

antimobbningsarbete och förhindrande av ensamhet och diskriminering. Nuoska, kompetenscentret som fokuserar på ungdomsarbete i skolor, har påbörjat denna nationella verksamhet (Undervisnings- och kulturministeriet, 2021).

Utbildningsstyrelsen (2020) har utgett en handbok för antimobbningsarbete i skolor som innehåller verktyg för förebyggande av och interventioner för mobbning. Handboken är avsedd för skolpersonal, vårdnadshavare och elever i grundskolan och på andra stadiet. Handboken består av en förklaring på mobbning som begrepp, beskrivningar om det som är fastställt om mobbning i läroplanen och information om hur mobbning utvecklas. Det första kapitlet handlar om mobbningsbegreppet och begrepp som diskriminering som är nära relaterade till mobbning medan det andra kapitlet tangerar mobbningens befintlighet. Det uppkommer att enligt Hälsa och skola-enkäten har mobbning minskat i Finland under 2000-talet. Följande kapitel innehåller information om nätmobbning, förebyggande, interventioner samt hjälpmedel och råd åt handbokens målgrupp. I det sjätte kapitlet betonas betydelsen av registrering av mobbningsfall och bokföring av att samtal har förts. Som hjälpmedel i detta finns en handbok som förklarar tillvägagångssätt med dokument i fråga om sekretess och tillgänglighet av uppgifter i skolor och läroanstalter. Därtill uppmuntras skolor att ha en plan för hur samarbetet med myndigheter fungerar då det uppstår ett mobbningsfall (Utbildningsstyrelsen, 2020).

1.3 Tidigare forskning

Det finns en del forskning kring skolpersonalens evaluering av antimobbningsprogram men inte lika mycket om vad som skulle kunna förbättras i skolmiljön överlag gällande skolmobbning och skoltrivsel. I denna del presenteras tidigare forskning som tangerar avhandlingens syfte.

1.3.1 Statistik om mobbning och skoltrivsel

Kartläggning av befintliga uppgifter om mobbning och skoltrivsel fungerar som grund för diskussionen kring mobbningsarbete och åtgärder som förs i avhandlingen. Statistik av Chudal m.fl. (2022) som omfattar cirka 22 000 tonåringar från 13 olika länder i Europa och Asien har visat att det finns större variation i mobbningsprevalens inom länder än inom skolor och att det finns stora kulturella skillnader gällande förekomsten av vanlig mobbning och nätmobbning. Mobbningsprevalensen var kring 29 % för alla länder sammanlagt medan den var kring 18 % för vanlig mobbning och 5% för nätmobbning. Länderna med högst mobbningsprevalens gällande alla typer av mobbning var enligt studien i Indonesien där procentandelen var 43,9 %

och Ryssland där procentandelen var 39 %. Länderna med lägst mobbningsprevalens var Japan (16,1 %) och Grekland (16,2 %). Nätmobbning hade högst mobbningsprevalens i Ryssland och Iran och lägst i Japan och Indien (Chudal m.fl., 2022).

Institutet för hälsa och välfärd [THL] (2022) genomför en enkät vartannat år som kartlägger ungas hälsa, förhållanden i skolan och vardagslivet och information om hälsovården i skolan. Enkäten genomfördes senaste gång år 2021 och utförs nästa gång år 2023. På grundskolenivå deltar elever från klass 4 och 5 samt elever från klass 8 och 9 (Institutet för hälsa och välfärd, 2022). I årskurs 8 och 9 har enligt THL (2021) andelen elever som mobbas minst en gång i veckan sjunkit från 7,7 % till 6 % men det har dock skett en liten stigning från år 2019 då motsvarande andel var 5 %. År 2021 var det 28,6 % som hade upplevt diskriminering antingen i skolan eller på sin fritid. Andelen elever i klass 8 och 9 som deltagit i skolmobbning i alla fall en gång i veckan har minskat från 6,6 % till 2,8 % mellan åren 2006 och 2021 (THL, 2021).

Enligt THL (2021) har andelen elever som tycker om att gå i skolan hållits ungefär på samma nivå från år 2006 till 2021. Det har dock skett en ökning i andelen elever som tycker om att gå i skolan från 56,2 % till 58 %. Av elever i denna ålder är det 40,6 % som anser att de har en betydande roll i skolgemenskapen medan motsvarande andel år 2017 var 54,7 %.

1.3.2 Konsekvenser av mobbning

Mobbning är enligt Vanderbilt och Augustyn (2010) en riskfaktor för utvecklande av både fysiska och känslomässiga sjukdomar. För den som blir mobbad är kortsiktiga konsekvenser ofta exempelvis marginalisering, dålig självkänsla, isolering och låg social status. Därtill kan det även leda till känslomässiga störningar, psykotiska symtom och ökad risk för självmord. I vuxenåldern är det vanligt att de som blivit mobbade lider av depression, försämrad fysisk hälsa och våld i parförhållanden (Vanderbilt & Augustyn, 2010). Wolke och Leraya (2015) menar att försämrad fysisk hälsa kan komma till uttryck bland annat i huvudvärk och längre tillfrisknande från sjukdomar. Personer som blivit mobbade har även tendens att i vuxenåldern ha svårigheter med att upprätthålla sociala relationer och ha lägre utbildningsnivå än övriga jämnåriga (Wolke & Leraya, 2015). Att bli mobbad själv och att bevittna mobbning i skolan är även en riskfaktor för att ha svårigheter med känsloreglering i vuxenåldern (Camodeca & Nava, 2022).

Vanderbilt och Augustyn (2010) lyfter fram att de mobbare som erkänner deras beteende har mera depression jämfört med dem som inte gör det. Därtill är mobbarna benägna att avsluta skolan i förtid och att ha diagnostiserad psykisk ohälsa i form av exempelvis

ångeststörningar, beroende och antisocial personlighetsstörning. I vuxenåldern uppvisar mobbare mera kriminellt beteende än sina jämnåriga och har ofta problem med att hitta arbete och upprätthålla sunda parförhållanden (Vanderbilt & Augustyn, 2010). Rivers m.fl (2009) menar att åskåda mobbning har negativa effekter på den mentala hälsan och kan även vara en riskfaktor för överdriven användning av substanser. Midgett och Doumas (2019) studie visade att åskådare till mobbningssituationer uppvisade symtom på ångest och depression och en förklaring på detta kan vara upplevd kognitiv dissonans mellan tanken att de borde handla och själva bristen i handling.

1.3.3 Skolmiljöns samverkan med skolmobbning

Enligt Álvarez-García m.fl. (2015) spelar skolan en stor roll i ett barns sociala utveckling och skolmobbning som sker där kan ha en negativ påverkan på barnets liv. Olika faktorer kan leda till att en elev börjar mobba andra elever i skolan. Det är mindre sannolikt att en elev mobbar om hen känner att hen har en plats i skolan än om hen inte upplever att hen passar in i skolan (Álvarez-García m.fl., 2015). Därtill är även skoltrivsel en skyddande faktor för att en elev inte ska mobba i skolan och ett flertal studier har bevisat att en person som trivs i skolan löper mindre risk att mobba andra elever (Álvarez-García m.fl., 2015; Low m.fl., 2014; Varela m.fl., 2021). En elevs uppfattning om skolmiljön påverkar även hennes sannolikhet att bli mobbad själv (Low m.fl., 2014). Då elever känner sig trygga i skolan och upplever att skolmiljön är positiv och lärarna respekterar varandra finns det även ett mindre antal elever som rapporterar att de mobbar andra än om atmosfären i skolan inte skulle var så god (Álvarez-García m.fl., 2015). Det är även mera sannolikt att elever som upplever att skolmiljön är positiv har attityder emot aggression och ett positivt förhållningssätt till interventioner för mobbning samt att de handlar på ett förnuftigt sätt som åskådare till en mobbningssituation (Low m.fl., 2014).

Skolans regelverk och disciplinära åtgärder har även betydelse i skolmobbningsfall. Elever som upplever skolan som en demokratisk miljö med tydliga och opartiska anvisningar har mindre sannolikhet att bli skolmobbare själva (Álvarez-García m.fl., 2015). Därtill har en studie visat att tonåringars anknytning till skolan även har ett negativt samband med att bli mobbad, vilket innebär att det är mera sannolikt att elever som har svagare anknytning till skolan faller offer för mobbning i skolan (Varela m.fl., 2021). En positiv skolmiljö gör även att mobbningsbeteende bland skolpersonalen är mindre vanligt (Low m.fl., 2014). I en studie av Baraldsnes (2020) där sambandet mellan lärares involvering i mobbningsförebyggande arbete och deras uppfattningar om skolmiljön undersöktes, var det centrala resultatet att lärares

involvering i mobbningsförebyggande arbete och uppfattningar om skolmiljön hade ett starkt positivt samband.

Fastän skolmiljön har en påverkan på mobbningsbeteendet har den enligt en studie ändå inte en betydande påverkan på antimobbningsåtgärdernas effektivitet i skolan (Low m.fl., 2014). Interventioner på skolnivå i förskolan och grundskolan kan dock bidra till att skapa en förändring i skolmiljön (Charlton m.fl., 2021). Resultaten i en litteraturöversikt av Gaffney m.fl. (2021) visade att de vanligaste åtgärderna för mobbning som förekom i skolorna var fortbildningar och information som ges åt lärare, att på olika sätt inkludera material i läroplanen och att inkludera jämnåriga i processen genom diskussioner i grupper eller klassrum under användningen av interventioner. De ovanligaste metoderna som förekom var jämnårigas delaktighet i lösande av mobbningsfall och kamratstöd, olika metoder tangerande psykisk ohälsa och disciplin. Därtill framkom det i resultaten att en stor mängd interventionsmetoder inte nödvändigtvis resulterar i ett mera effektivt antimobbningsarbete. Antimobbningsprogram som inofficiellt inkluderade jämnåriga visade sig var effektiva metoder för att motverka mobbning. Anmärkningsvärt var även att bristande socioemotionella färdigheter hade ett starkt samband med ett ökat antal missgärningar i form av skolmobbning (Gaffney m.fl., 2021).

1.3.4 Lärares ingripande i och uppfattningar om skolmobbning

Olika åtgärdsprogramms effekt på lärares och elevers uppfattningar om skolklimatet granskades i en litteraturöversikt av Charlton m.fl. (2021). Åtgärdsprogrammen delades in i fem olika kategorier på basis av deras syfte. Den första kategorin av åtgärder fokuserade på hela skolan och att genom olika metoder på skolnivå förbättra elevers socioemotionella färdigheter medan den andra kategorins åtgärder var att föra fram skolans regelverk, lyfta fram positiva modeller för beteende och att utvärdera skolprestationer. Den tredje kategorins åtgärder hade som syfte att direkt förändra skolmiljön. I denna åtgärd skulle elever lära sig bland annat att känna igen och ingripa i mobbning. Den fjärde åtgärds-kategorin handlade om att förbättra skolmiljön genom att skapa olika planeringsgrupper där elever skulle använda sig av problemlösning och samarbete. Den sista kategorin var samarbete mellan lärare i en grupp för att på detta sätt förbättra skolmiljön. Det visade det sig att åtgärder från den första och andra kategorin hade mest effekt på lärares och elevers uppfattningar om skolklimatet. Dock var det inte någon av kategoriernas interventioner som visade sig ha obefintlig effekt på uppfattningarna (Charlton m.fl., 2021).

Macaulay m.fl. (2018) utredde lärares uppfattningar och handlingsätt gällande nätmobbning i en översikt där fem centrala teman kunde urskiljas i materialet. Det första var hur nätmobbning tar sig uttryck och elevers delaktighet. I denna del var resultatet bland annat att alla lärare inte var medvetna om kriterier som aktivitet på nätet ska uppfylla för att räknas som mobbning. Majoriteten av lärarna uppfattade att mobbaren ofta är anonym på nätet vilket gör ingripande invecklat. Ungefär hälften av lärarna ansåg att de involverade inte berättar om sin roll i nätmobbningen. Det andra temat var stödfunktioner och utbildning om nätmobbning för lärare. Gällande denna tematik var det nästan 70 % av lärarna som ansåg att utbildning för lärare i större omfattning borde förbereda lärare för att ta itu med nätmobbning. Det tredje temat innefattade olika åtgärder för att motverka nätmobbning och främjande av delaktighet i skolan. Majoriteten av lärarpraktikanterna ansåg att föreskrifter för ingripande i nätmobbning borde finnas i läroplanen. Befintlighet och följderna av nätmobbning var det fjärde temat och studier visade att en fjärdedel till en femtedel av lärarna ansåg att nätmobbning inte var ett problem i deras skola. Det femte temat var lärares självsäkerhet och intresse gällande nätmobbning i skolan och där konstaterades att lärares uppfattningar om sina förmågor i att ingripa i nätmobbning påverkas av deras faktiska förmåga att ingripa i den. I en studie i översikten var det under 10 % av lärarna som kände sig kompetenta att ta itu med nätmobbning (Macaulay m.fl., 2021).

Enligt en studie av Gradinger m.fl. (2017) visade sig lärare och föräldrar ha en likadan uppfattning om att skolmobbning är ett allvarligt fenomen fastän de ansåg olika former av mobbning variera i allvarlighetsgrad. Lärare ansåg verbal och mobbning med fokus på relationer vara allvarligare än föräldrarna medan föräldrarna såg på fysisk mobbning som ett allvarligare fenomen än lärarna. Lärares vetskap och involvering om pågående mobbning påverkade deras attityd till mobbningsarbetet och mobbning som fenomen bland annat på så sätt att de var mera benägna att se välvilligt på ett antimobbningsprogram i skolan och att vara delaktiga i programmet än lärare som inte hade samma erfarenheter. Föräldrars attityder till antimobbningsprogram varierade inte beroende på deras vetskap om involvering i mobbning på ett indirekt sätt genom deras barns skolgång. I studien av Chen och Chen (2018) hade lärares uppfattningar om användningen av antimobbningsprogram i deras skola och effektiviteten av programmen en stark positiv korrelation. De åtgärder som lärare ansåg ha minst effekt för att motverka mobbning var olika planscher och broschyrer om mobbning och tävlingar elever emellan. De åtgärder som ansågs ha mest effekt var rapportering och diskuterande kring mobbningsfall, samlingar med hela skolan närvarande, antimobbningsgrupper bestående av personal och utrymmen där elever kan känna sig skyddade. Enligt Baraldsnes (2020) var det

enligt den utförda studien mera sannolikt att lärare tar itu med skolmobbnings på individnivå i jämförelse med klassrumsnivå.

Sokol m.fl. (2016) utförde även en studie där samplet bestod av lärare från grundskolan och andra stadiet. Syftet var att utreda hur lärare reagerade på mobbning i olika situationer med variation i den mobbades reaktioner och känslor. Majoriteten av lärarna rekommenderade eleverna att berätta om mobbning som skett för en vuxen person i skolan. Många lärare rekommenderade även olika handlingssätt beroende på typen av mobbning. I fallen med verbal mobbning rekommenderade lärare metoder som var mera passiva, bland annat att undvika att lyssna eller att avlägsna sig. I fallen vid fysisk mobbning var rekommendationerna däremot mera aktiva med anvisningar om beteende i situationen (Sokol m.fl., 2016).

1.3.5 Skolkuratorers ingripande i och uppfattningar om skolmobbing

Foon m.fl. (2020) utförde en systematisk litteraturöversikt om skolkuratorers interventioner gällande skolmobbing. Resultaten delades in i tre kategorier. I den första undersöktes skolkuratorers användning av antimobbingsprogram i mobbningsarbetet. I två studier användes officiella antimobbingsprogram som visade sig vara effektiva i att minska mobbningsfall då de användes i kuratorssamtal. I andra resultat lyftes dock fram att för att ett antimobbingsprogram ska vara effektivt måste det anpassas till skolan i fråga. Utöver detta kräver effektivitet även att kuratorerna undervisas i programmet och att elever har tillgång till interventionerna till följd av programmet. Därtill visade resultaten att auktoriteter både inom och utanför skolan fungerar som en avgörande faktor i hur effektivt skolkuratorers användning av antimobbingsprogram är. I den andra kategorin undersöktes skolkuratorers uppfattningar om deras uppgift och utmaningar i antimobbingsarbetet. Centrala upptäckter var att skolkuratorer var medvetna om deras betydelsefulla roll i att motverka skolmobbing men de upplevde ändå att de saknade färdigheter att göra detta på grund av brist i utbildning gällande mobbing. Skolkuratorer spelade även en central roll i att organisera samarbete mellan olika yrkesroller i skolan i antimobbingsarbetet samt att förklara och upplysa vårdnadshavare om mobbing i barnets skola. Kuratorer som var mera engagerade i att främja skolklimatet var även mera benägna att aktivera andra yrkesroller i antimobbingsarbetet och därmed påverka hela skolans miljö. Den tredje kategorin fokuserade på elevers upplevelser av skolkuratorers uppgifter i antimobbingsarbetet och en central slutsats var att många elever inte var medvetna om åtgärdsprogram för mobbing i deras skola och ansåg att de inte var effektiva förutom då elever utbildades i konkret användbara verktyg för att åtgärda mobbing (Foon m.fl., 2020).

Myter och realistiska tänkesätt gällande nätmobbning diskuterades i en litteraturöversikt av Sabella m.fl. (2013). Där lyftes fram olika antaganden om nätmobbning vilka sedan bevisades felaktiga genom forskning och antaganden som genom forskning bevisades stämma gällande nätmobbning. Skolpersonalen kan ha en betydande roll i ingripande av skolmobbing då de har rätt information om fenomenet. En skolkurator kan påverka nätmobbingen på fem olika sätt. Den första är att främja väsentliga beslut i utbildningspolitiken. Det andra och tredje sättet är att upplysa och utbilda föräldrar och elever om nätmobbing. De sista sätten är att en skolkurator kan utveckla program som jämnåriga till mobbade kan vara delaktiga i och att förse elever med tjänster som främjar ingripande i nätmobbing i form av diskussions- och rapporteringsmöjligheter.

Lund m.fl. (2012) granskade skolkuratorers och skolpsykologers förebyggande och ingripande åtgärder i mobbing i skolan. I över hälften av skolorna användes officiella antimobbingprogram varav de flesta var insatta av auktoriteter innanför eller utanför skolan. Resultaten visade att 70 procent av de intervjuade ansåg att mobbing var något av ett problem i deras skola medan 20 procent upplevde att mobbing var ett allvarligt problem i deras skola. Majoriteten av skolkuratorerna och skolpsykologerna sade att de arbetade med mobbing på så sätt att de inledde med att tala med barnet och därefter kontaktades föräldrarna och individuella terapeutiska samtal fördes med mobbaren eller den mobbade (Lund m.fl, 2012).

Hur skolkuratorer och skolpsykologer åtgärdar och förebygger nätmobbing och vilka interventioner som fanns i deras skolor gällande detta undersöktes däremot av Burlet m.fl. (2022). Skolkuratorer var överlag mera involverade i val av antimobbingprogram i deras skola (90%), än skolpsykologer (60%) och kände även en större beredskap än skolpsykologer i detta. Majoriteten av respondenterna ansåg att en eller flera interventionsmetoder användes i deras skola. Fastän de mest använda interventionerna var att efter en mobbingssituation diskutera med mobbaren och den mobbade samt att förhindra användning av vissa nätsidor och applikationer ansågs dessa metoder inte vara de mest effektiva. Däremot ansågs de mest effektiva åtgärderna vara att främja en positiv skolmiljö och lära eleverna empatifärdigheter, använda sig av jämnåriga i klassen som mentorer, bilda en arbetsgrupp som arbetar mot nätmobbing och att använda sig av Common Sense Education- programmet, ett verktyg för att hjälpa elever lära sig att använda teknologi och medier (Burlet m.fl, 2022).

Kemalas (2017) studie visade att 90 % av skolkuratorerna var medvetna om en existerande ensamhetsproblematik i deras skola. Enligt dem tenderade elever som var ensamma ofta att isolera sig själv och att sakna interaktioner med andra samt att på ett negativt sätt söka uppmärksamhet från andra elever. Kuratorerna ansåg även att centrala orsaker till elevernas

ensamhet var att de saknade nära vänner och närvaro från föräldrarnas sida. En ytterligare påverkande faktor antogs vara att eleverna saknade självsäkerhet och var därmed osäkra över sig själva och sitt beteende.

1.4 Syfte och forskningsfrågor

Tidigare forskning visar att det finns ett en del studier kring lärares och skolkuratorers tankar kring antimobbingsprogrammets effektivitet. Det finns dock inte ett stort antal studier som kartlägger ämneslärares och skolkuratorers tankar om förbättringsförslag då det gäller mobbning och skoltrivsel. Ändringar har gjorts i lagstiftningen och statliga åtgärder gällande skolmobbning i Finland bland annat gällande säkerhet i studiemiljön (Undervisnings- och kulturministeriet, 2021). Det är därför relevant att utreda ämneslärares och skolkuratorers synpunkter på vad som fungerar och vad som inte fungerar i skolan. Syftet med avhandlingen är därmed att utreda vilka styrkor ämneslärare och skolkuratorer ser i motverkande av mobbning och främjande av skoltrivsel samt vilka förbättringsförslag det finns för att åtgärda mobbning och främja skoltrivsel. Kompis-intervjumaterialet fungerade som en grund för utformandet av forskningsfrågorna:

1. Vad ser ämneslärare och skolkuratorer för styrkor i motverkande av skolmobbning och främjande av skoltrivsel?
2. Vilka förbättringsförslag anser ämneslärare och skolkuratorer att det finns i motverkande av skolmobbning och främjande av skoltrivsel?

2 Metod

I detta kapitel presenteras metoden, tillvägagångssätten gällande deltagare och datainsamling, intervjuguiden och analysprocessen. Därtill reflekteras även kring avhandlingens trovärdighet, tillförlitlighet och överförbarhet och forskningsetiska aspekter. Avhandlingen grundar sig på semistrukturerade intervjuer inom projekt Kompis vid Åbo Akademi, fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier.

2.1 Val av metod

Enligt Källdström-Sund (2020) har kvalitativa intervjuer använts i Projekt Kompis för att få en djupare förståelse om skolpersonalens åsikter och uppfattningar om arbete mot mobbning och

främjande av skoltrivsel i skolan. Genom att använda intervjuer får man fram resonemang och motiveringar som förklarar respondenternas tänkesätt. Intervjuguiden som använts i intervjuerna har utformats av projektet (Käldström-Sund, 2020).

I en kvalitativ intervju får man mångfacetterade och omfattande svar på frågor som är simpelt uppbyggda (Trost, 2010). Dessutom kan det enligt Kvale och Brinkman (2014) vara relativt simpelt att utföra en intervju fastän kvaliteten på den beror på hur väl den utförts. Kvalitativa intervjuer fokuserar på att lyfta fram enskilda personernas erfarenheter och åsikter på ett förståeligt sätt. Intervjun handlar i praktiken om att två personer får möjlighet till att diskutera kring något gemensamt (Kvale & Brinkmann, 2014). Eftersom intervjumaterialet är stort krävs tid och arbete för att finna betydande mönster och åsikter. Till skillnad från kvantitativa intervjuer som mäter olika variabler har kvalitativa intervjuer olika kategorier som innehåller olika termer. I både kvalitativa och kvantitativa studier följs ofta tre steg i uträttandet. Dessa är datainsamling, dataanalys och bearbetning (Trost, 2010). Det finns en del nackdelar som ofta lyfts fram i kritik mot kvalitativa intervjuer. Som följande lyfts fram en del av dessa. Intervjuer kan i vissa sammanhang betraktas ha bristande tillförlitlighet eftersom de inte innehåller en kvantitativ aspekt som kan mätas. Kvalitativa intervjuer kan kritiseras för att inte vara objektiva utan grunda sig på subjektiva uttryckanden. Därtill är även tolkning av intervjuer subjektivt eftersom olika tolkare kan finna olika innebörd i samma text. Ledande frågor kan även nämnas som en svaghet ifall inverkan av ledande frågor inte tagits i beaktande i omformande av intervjumaterialet (Kvale & Brinkmann, 2014).

2.2 Datainsamling och sampel

Datainsamlingen utfördes av forskningsprojektet Kompis, Kunskap om mobbningsprevention i Svenskfinland, vid Åbo Akademi i Vasa. Projektledare var Patrik Söderberg och projektkoordinator var Alexandra Wasberg. Enligt Alfthan (2020) medverkade därtill fem magisterstuderande från fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier från Åbo Akademi i Vasa. Projektet pågick från 2019 till 2021 och under denna tidpunkt utfördes 38 intervjuer i 35 olika grundskolor i Finland. De områden som var inkluderade var Nyland, Åland, Åboland och olika områden i Österbotten. Forskningsprojektet hade som syfte att bland skolpersonal i högstadium kartlägga information och erfarenheter om förebyggande, åtgärdande och definition av mobbning och främjande av skoltrivsel. I intervjuerna deltog 11 rektorer eller biträdande rektorer, 9 ämneslärare och 1 klasslärare, 9 skolkuratorer, 7 speciallärare och 1 studiehandledare. Båda könen var representerade fastän majoriteten av respondenterna var

kvinnor (Alfthan, 2020). I den här avhandlingen analyseras intervjuer från 9 ämneslärare och 9 skolkuratorer.

Enligt Nykvist (2021) påbörjades intervjuprocessen med att skolorna kontaktades med en förfrågan för intresse genom att skicka epost, ringa eller besöka skolan. Ett informationsbrev (bilaga 1) skickades ut till skolorna som deltog med information om projektet och dess utförande. De semi-strukturerade intervjuerna utfördes av en intervjuare med hjälp av en intervjuguide (bilaga 2) med färdiga öppna frågor som gav utrymme även för fri diskussion. Med deltagarens tillåtelse spelades intervjuerna in och utgående från detta gjordes transkriberingarna (Nykvist, 2021). Innan analysen inför denna avhandling skrevs en förförståelse om temat och förväntningar för analysen för denna avhandling (bilaga 3).

2.3 Intervjuguide

Enligt Trost (2010) ska en intervju vara uppbyggd på så sätt att den intervjuade kan välja ordningen av intervjun och vilka saker som ska fokuseras på. Intervjuaren ska formulera en lista på olika områden som ska behandlas och frågas kring i intervjun. I projekt Kompis intervjuades alla respondenter med samma intervjuguide där frågor kring den tematik som skulle behandlas hade utformats. Inledningsvis presenterades projektet i fråga och dess syfte. Sedan tillfrågades den intervjuades yrke, längden på arbetserfarenhet, området där respondenten arbetade och skolans storlek. Som avslutning på inledningen fick den intervjuade möjlighet att ställa frågor.

Intervjuguiden bestod av 8 frågeområden varav alla frågor innefattade förklaringar eller följdfrågor. Den första frågan behandlade elevernas skoltrivsel medan den andra frågan handlade om samhällsdiskussionen kring mobbning, psykisk ohälsa och utanförskap och vad som är den största utmaningen för ungas skoltrivsel. Den tredje frågans syfte var att utreda vad respondenten anser vara mobbning och vad som inte anses vara mobbning. Den fjärde frågan utredde antimobbningsarbetet och dess funktion i respondentens skola samt möjligt samarbete med andra aktörer. Möjligheter och utmaningar som respondenten har för att motverka skolmobbning och främja skoltrivsel samt den egna personligheten och erfarenhetens påverkan behandlades i femte och sjätte frågan. Den sjunde frågan hade som syfte att undersöka vad respondenten anser att borde i första hand prioriteras i skolan och kommunen för att motverka mobbning och utanförskap. Som avslutning tillfrågades tips till personer som ska inleda samma yrke i åttonde frågan. Intervjuguiden finns bifogad i slutet av denna avhandling (bilaga 2).

2.4 Analysprocessen

Intervjuerna transkriberades av magisterstuderanden som utförde intervjuerna i Projekt Kompis. Transkriberingarna gjordes i enlighet med en exempelmodell som projektet hade. I samband med skrivandet av resultatkapitlet i denna avhandling gjordes ändringar i transkriberingarna. Dessa förändringar var neutraliserande av dialekter till skriftspråk så långt som möjligt, borttagande av utfyllnadsord och en del namn som kan ha påverkat de intervjuades anonymitet. Borttagande av flera än ett utfyllnadsord inne i meningarna markerades med en klammer med tre punkter. Transkription betyder enligt Olsson och Sörensson (2011) att man bokstavligt skriver ner det som den intervjuade har uttalat. Det är inte möjligt för en transkription att innefatta de aspekter som inte är verbala i en intervju som kroppsspråk eller gester.

I analysen av det transkriberade intervjumaterialet användes *konventionell (induktiv) innehållsanalys*. Hsieh och Shannon (2005) delar in kvalitativa innehållsanalyser i tre typer. Dessa är *konventionell (induktiv) innehållsanalys*, *styrd (deduktiv) innehållsanalys* och *summerande analys*. I den konventionella innehållsanalysen som används i avhandlingen utgår man från texten utan att basera analysen på en teoretisk utgångspunkt till skillnad från den deduktiva analysen där teorier och forskning används för att forma kategorier från materialet. Analysen inleds med att man fördjupar sig i materialet genom att läsa den i sin helhet och en uppfattning om den formas. Nästa steg är att man läser materialet ord för ord för att identifiera koder som kan syfta på slutsatser och huvudpoänger (Hsieh & Shannon, 2005). Detta gjordes genom att intervjudatat infördes i programmet NVivo där materialet sedan lästes för att forma en uppfattning om ämneslärares och skolkuratorernas svar på vardera forskningsfrågan. Utifrån materialet formades sedan övergripande kategorier där materialet sattes in. Analyserna utfördes skilt för ämneslärares och skolkuratorerna i båda forskningsfrågor. Hsieh och Shannon (2005) fortsätter med att lyfta fram att därefter förs anteckningar över texten och de egna funderingarna och då processen fortskrider kommer det fram koder som representerar huvudpoänger. Koderna organiseras i kategorier vilka sedan ytterligare grupperas på basis av innehåll (Hsieh & Shannon, 2005). Då de övergripande kategorierna formats i materialet så lästes de igenom och så kodades materialet in i mindre kategorier med mera specifik tematik. Det visade sig att fastän ämneslärares och skolkuratorers svar behandlades skilt så hade de i sina svar en del kategorier med samma tematik.

2.5 Trovärdighet, tillförlitlighet och överförbarhet

Trovärdigheten i en intervju kan vara invecklad att bekräfta eftersom intervjuare kan ha olika tolkningar av samma intervju (Kvale & Brinkmann, 2014). Högskoleverket (2000) menar att dess syfte är att svara på om undersökningen mäter det som den är avsedd att mäta. Om en undersökning är trovärdig ska den inte påverkas av andra faktorer och mätinstrumentet som används ska kunna urskilja det som är relevant. Kvale och Brinkmann (2014) lyfter fram att det är även nödvändigt att man vid utskriften nedtecknar intervjun ordagrant och inkluderar bland annat upprepningar, tonlägen och känslouttryck eller andra faktorer som kan påverka analysen. I Kompis-materialet kan märkas att olika intervjuare utfört olika intervjuer. Trots detta är intervjuerna noggrant nedtecknade och detaljer som tystnader och upprepningar har nedtecknats för att säkerställa hög trovärdighet. Projektets intervjuer hade som syfte att undersöka erfarenheter om mobbning och skoltrivsel hos skolpersonal och frågorna i intervjuguiden fungerar som ett underlag till detta. Den konventionella innehållsanalysen utfördes med hjälp av programmet NVivo, vilket möjliggjorde noggrannare kategorisering och strukturering av materialet.

Tillförlitlighet i en undersökning innebär enligt Trost (2010) generellt att den inte förändras och inte har påverkats av slumpen samt att yttre förhållanden ser likadana ut i alla intervjuer. Till tillförlitligheten hör 4 olika kategorier. Den första är *kongruens*, vilket innebär att frågor som har som syfte att mäta samma ämne är lika. Det andra begreppet *precision* syftar på sättet som intervjuaren nedtecknar svar. *Objektivitet* betyder att olika intervjuare nedtecknar svar på samma sätt medan *konstans* innebär att tiden och frågan som behandlas hålls oförändrad (Trost, 2010). *Tillförlitligheten* i intervjuerna har strävats till att uppnå genom att transkribering av alla intervjuer har gjorts på skriftspråk och genom att inkludera en sammanfattning av intervjun i början av materialet. Utöver detta har samma intervjuguide använts i alla intervjuer vilket understryker kongruensen. *Konstansen* kan inte i alla fall försäkras om eftersom samhällsdebatten kring mobbning och skoltrivsel framskred även under intervjuernas gång men överlag kan det konstateras att fastän individuella åsikter även spelar in i detta avseende har det från projektets sida strävats till att utföra intervjuerna inom samma temaområden.

Enligt Bergin (2011) finns det varierande åsikter om användning av datorprogram för utförande av kvalitativa analyser. Fördelar är att en stor mängd material blir enklare att hantera då det är på ställe och kan delas upp i tydliga kategorier. Därtill underlättar den forskning i grupper och underlättar i utformande av teorier. Det finns dock även nackdelar, vilka är exempelvis att det tar tid och arbete att lära sig använda programmet på ett effektivt sätt,

ovillighet att ändra på de kategorier man skapat och möjlighet till genvägar i analyserna (Bergin, 2011). Trots detta kan det konstateras att trovärdigheten och tillförlitligheten gynnats av användningen av programmet då datamaterialet bestått av svar från 18 respondenter och programmet underlättat hanterande och strukturerande av det relativt stora datamaterialet på ett sätt som inte skulle ha varit möjligt för hand. Programmet möjliggjorde även att det kunde göras ändringar i analyserna under arbetets gång för att säkerställa högre kvalitet.

Kvale och Brinkmann (2014) framför att *överförbarhet* innebär möjligheten att överföra resultat från en studie till en annan samt kunna använda informationen i andra situationer och sammanhang. Motsatsen till överförbarhet är att studien endast uppfyller dess egna intressen. Vanligt framkommande kritik mot intervjustudier är att det finns för få deltagare och därmed kan resultat inte generaliseras. Denna typ av kritik bygger dock på tanken att en vetenskaplig studie ska vara användbar i alla sammanhang och tider medan man i intervjustudier siktar på att förstå handlingar i tankar i deras historiska och sociala sammanhang. Det finns olika typer av generalisering. Dessa är *naturalistisk*, *statisk* och *analytisk generalisering*. *Naturalistisk generalisering* innebär att generaliseringen bygger på individuell erfarenhet som sedan uttrycks i form av förväntningar eller verbala uttryck medan *statisk generalisering* är officiellt uppbyggd med slumpmässigt utvalda respondenter. *Analytisk generalisering* är att man på basis av resultaten i en studie kartlägger om de kan generaliseras med hjälp av påståenden (Kvale & Brinkmann, 2014). Resultaten av intervjuerna i projekt Kompis och resultaten av denna avhandling kan överföras till skolor och skolpersonal som vill lära sig av andra yrkeskunnigas erfarenheter och till kommuner som är intresserade av skolpersonalens förbättringsförslag gällande mobbning och skoltrivsel. I fråga om överföringen av resultaten till andra studier kan analytisk generalisering användas för att reflektera kring vilka delar som är överförbara och uppfyller ett allmänt intresse. På grund av att avhandlingen bygger på intervjuer, och därmed en liten deltagarmängd, kan inte samma generaliseringsprinciper användas som i kvantitativa studier.

2.6 Etiska överväganden

Forskningsetiska delegationens (2019) etiska principer fungerar som grund för humanistiska vetenskapernas etikprövningsnämnder. Dessa innefattar bemötande av deltagare, hur personuppgifter ska hanteras, skyddande av integritet och forskningens offentlighet. Deltagaren i en forskning ska ha möjlighet att frivilligt delta eller avstå från att delta i forskning och att i vilket skede som helst ha möjlighet att avsluta deltagande. Personen har även rätt till tillräcklig

information om forskningens innehåll och genomförande. Då personuppgifter hanteras i forskning är det betydelsefullt att det finns ett rättsligt skäl för innehavande och användande av uppgifterna och en tillräcklig mängd information om hur uppgifterna används ska ges (Forskningsetiska delegationen, 2019). I projektet som avhandlingen grundar sig på användes den bifogade informationsblanketten för att informera om projektets syfte och process för att försäkra att de intervjuade hade tillräcklig kunskap och deltagarna informerades om projektansvariga. Därtill ingick det i informationen att deltagandet kan avslutas ifall den intervjuade själv vill och att det är frivilligt att delta.

Enligt Forskningsetiska delegationen (2019) ska personuppgifterna i de flesta fall elimineras då de inte längre är väsentliga för forskningen. Deltagarens integritet ska beskyddas och granskas vid varje fall bland annat gällande publicerande av namn och annan information som kan vara avgörande för identifiering av personen. Om det inte är möjligt att utföra forskningen på ett sätt där deltagaren inte känns igen är det inte tillåtet att lova att forskningen utförs på så sätt. Forskningsmaterialets öppenhet är en fråga som bedöms enskilt för varje fall men ska vara planlagt redan i det inledande skedet (Forskningsetiska delegationen, 2019). Deltagarnas integritet försäkrades på så sätt att intervjuaren raderade intervjun från inspelningsapparaten efter transkriberingen. Därtill är intervjuerna endast tillgängliga för personer som medverkar i projektet, vilket är även gällande i denna avhandling. Namn och de intervjuades personliga uppgifter används inte i avhandlingen för att minimera risken för att identifiera personerna. Avhandlingen är tillgänglig på nätet och därmed offentlig men detta är en aspekt som togs i beaktande redan i inledandet av avhandlingsprocessen.

3 Resultat

I detta kapitel presenteras och beskrivs resultaten till den konventionella innehållsanalysen som utfördes av intervjumaterialet med hjälp av programmet NVivo. Analyserna i NVivo gjordes skilt för vardera yrkesgruppen för att klargöra likheter och skillnader mellan yrkesgrupperna i svaren och tematiken som identifierades. Trots tematisk likhet i en stor del av kategorierna så visade det sig att innehållet för vardera yrkesgruppen i kategorierna var varierande. Gällande den första forskningsfrågan identifierades en gemensam kategori och två egna kategorier för vardera yrkesgruppen. I den andra forskningsfrågan identifierades fyra gemensamma kategorier och två egna kategorier för vardera yrkesgruppen. De kategorier som framkommit från datat

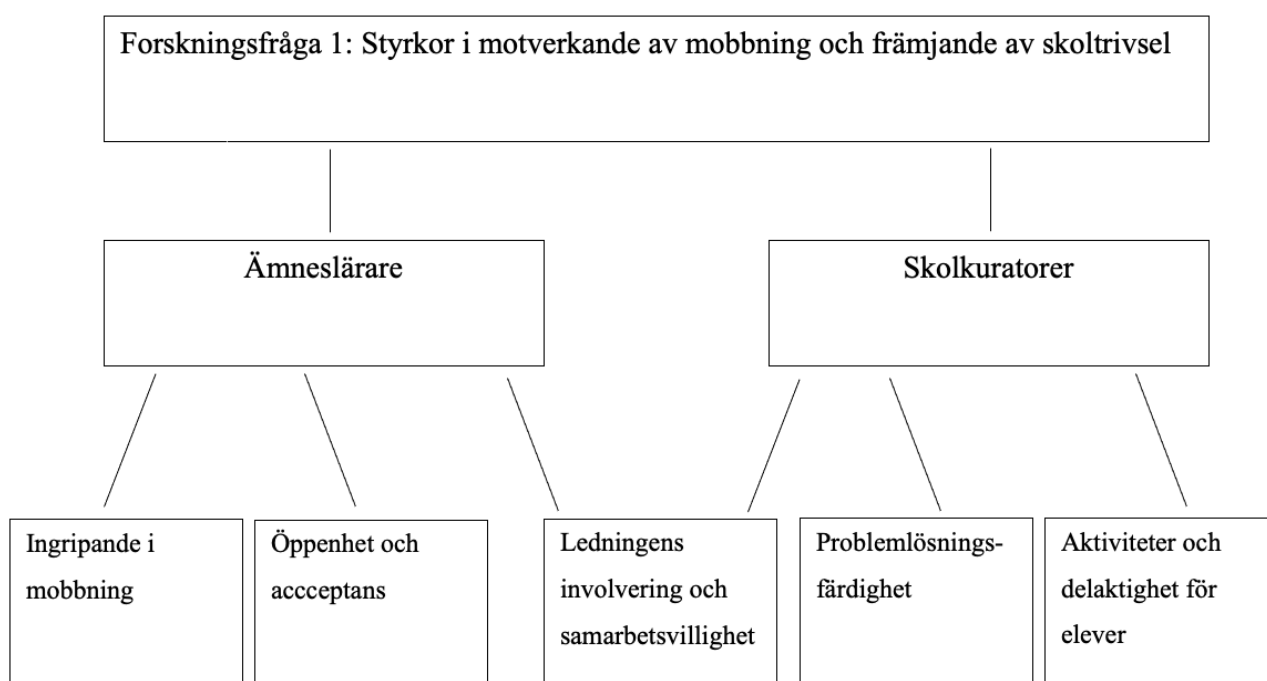
presenteras i figuren nedan (Figur 1). Därefter beskrivs kategorierna i mera detalj nedan med de gemensamma kategorierna tillsammans och de yrkesspecifika kategorierna skilt.

3.1 Styrkor i åtgärdande av mobbning och främjande av skoltrivsel

Tre kategorier identifierades i samband med analys av ämneslärares och skolkuratorers tankar om styrkor i antimobbningsarbete och främjande av skoltrivsel i deras skolor, vilket var syftet i den första forskningsfrågan: ”Vad ser ämneslärare och skolkuratorer för styrkor i motverkande av skolmobbning och främjande av skoltrivsel?” Den gemensamma kategorin var *ledningens involvering och samarbetsvillighet* medan de yrkesspecifika kategorierna för ämneslärarna var *ingripande i mobbning* och *öppenhet och acceptans*. De yrkesspecifika kategorierna för skolkuratorerna var *aktivitet och delaktighet för elever* och *problemlösningsfärdighet*. Som följande beskrivs kategorierna.

Figur 1

Resultatredovisning för forskningsfråga 1

3.1.1 Ledningens involvering och samarbetsvillighet

Ledningens påverkan på skolklimatet var ett tema som både ämneslärare och skolkuratorer tog upp som en styrka i intervjuerna. En del ämneslärare ansåg att den skola som de arbetar i har en väldigt bra ledning och det kommer fram på olika sätt i deras arbete.

” Jo stöd från kollegor har man väl nog, vi har ju bra ledning i den här skolan ” (Ämneslärare #3)

En lärare lyfter fram att ledningen är noga med vad som är acceptabelt i skolan och vad som inte är det och beaktar olika problematiska situationer i skolan. Utöver detta så känner personen att kontakten med ledningen fungerar bra och att den gärna tar emot förslag och idéer som man kommer med till den.

”Det är [...] från ledningen väldigt som strikt med vad som är okej och inte är okej, att det tas på allvar.” (Ämneslärare #2)

” [...] jag tycker ledningen är väldigt lyhörd, att har man några förslag [...] på idéer hur man kan hit och dit förebygga [...] tycker jag att det går fram.” (Ämneslärare #2)

En skolkurator lyfte speciellt fram skolans ledning som en påverkande faktor i främjande av skoltrivsel och förebyggande av skolmobbing speciellt med tanke på prioritering av skolans elevvård. Rektorn var enligt skolkuratoren villig att lyssna på personalens åsikter och frågar även efter dem. Detta har bidragit till att eleverna har fått det stöd de behöver eftersom tiden räckt till för skolkuratoren.

Där är det mycket fast just i skolledningen, rektorn som styr skolan, att vad har de för syn på elevvård och förebyggande att är de villiga att satsa på det, är de villiga att utveckla det. En del är, andra är inte. Men jag tycker att mina rektorer har varit jättebra. De har kommit och sagt att ”hej nu vill jag göra det här och det här och nu tycker jag att jag skulle vilja jobba på det här och det här sättet att hur låter det?”. (Skolkurator #5)

Utöver detta ansåg skolkuratorn att fortbildningen och relationen till förmannen är en styrka i skolans verksamhet gällande främjande av skoltrivsel och förebyggande av och ingripande i skolmobbing. Därtill är samarbete mellan personal inom elevvården och skolledningen väsentligt för att säkerställa att planer och drivkrafter i skolans verksamhet liknar varandra.

”Så det är jätteviktigt att man har bra samarbete, vi har bra samarbete med hälsovårdaren och psykologen och just skolledningen är ju enormt viktig att man har rektorn att alla drar åt samma håll [...]” (Skolkurator #5)

3.1.2 Ämneslärare: Ingripande i mobbing

En del ämneslärare ansåg att en styrka som deras skola har i antimobbingsarbetet är ingripandet i mobbningsituationer. De flesta ämneslärare lyfte fram att de har antimobbningsteam som arbetar med mobbningsproblematiken i deras skola. Därtill lyftes KiVa Skola-metoden fram som en fungerande metod för ingripande. I antimobbningsteamerna har de medverkande olika uppgifter och roller.

[...] inför KiVa-lektionerna [...] har vi ju en grupp, alltså ett team som jobbar kring, vi är många lärare så att, de sköter det väldigt bra tycker jag [...]. Och sen har vi ju ett antimobbningsteam som också jobbar med det här [...], eftersom vi är så många så har vi ju olika ansvarsområden och jag tycker att vi gör det där väldigt bra. (Ämneslärare #2)

Även upplägget av mobbningsamtalen var något som lyftes fram som en styrka. Speciellt diskussionerna med mobbaren och den mobbade var något som några ämneslärare ansåg vara fungerande för att ingripa i mobbing. I samtalen är några lärare närvarande och ställer frågor till mobbaren för att reda ut vad som hänt och hemmen kontaktas då det krävs.

Det är mycket just det här att vi försöker ställa sådana frågor som förstås inte är inledande men också sådana att utövaren måste själv fundera över sitt beteende. Och det roliga är just när man börjar, när de kommer in, så börjar man med: Varför tror du att du är här? Det är inte en eller två gånger som vi fått en hel del gamla synder som de har bekänt. (Ämneslärare #4)

3.1.3 Ämneslärare: Öppenhet och acceptans

Öppenhet och acceptans både inom den egna skolan, och i relation till andra skolor, var något som några ämneslärare lyfte fram som en styrka i antimobbningsarbetet och främjande av skoltrivseln. Det ansågs vara positivt att skolan har en viss mångfald i personalen så att alla inte ser likadana ut eller klär sig och betar sig på samma sätt eftersom det visar att människans yttre inte är det mest betydelsefulla.

[...]vi är väldigt mycket olika personer som jobbar här också, att man kan [...] vara en bra vuxen eller en vettig vuxen eller en bra människa, elev, hur som helst... oberoende hur man ser ut eller varifrån man kommer och så här och det tror jag att ju mera man liksom visar sådana saker, så ökar acceptansen också. Så det är väl inte i sig ett mobbningsförebyggande arbete men jag tror, jag tycker att det är bra att det kommer folk från olika länder. (Ämneslärare #2)

En ämneslärare berättade att deras skola har samarbete med andra skolor vilket gör att acceptansen för andra skolor ökar och eleverna lär sig att umgås med andra jämnåriga. Detta hjälper även med att motverka utanförskap på så sätt att om någon elev känner sig utanför i sin skola kan hen hitta andra elever att umgås med i andra skolor och sedan träffa dem antingen fysiskt eller på sociala medier. Samarbetet och öppenheten har då lett till att eleverna inte känner sig lika osäkra längre och skoltrivseln har ökat.

Sedan tror jag – vi har jobbat ganska mycket med andra skolor, framför allt [namn på skola] med det här med öppenhet. Att man accepterar varandra från andra skolor och att vi kan umgås tillsammans. Till exempel nu i onsdag ska vi jobba tillsammans, åttorna. Att där tycker jag att vi har jobbat ganska bra och vi har också haft ekonomisk möjlighet att träffa varandra. (Ämneslärare #7)

3.1.4 Skolkuratorer: Aktiviteter och delaktighet för elever

En del skolkuratorer ansåg att elevers delaktighet i skolans verksamhet, och aktiviteter i skolmiljön är fungerande i deras skola och det är någonting som eleverna tycker om. Skoltrivseln kan då höjas genom elevers delaktighet i skolans verksamhet då de känner att de får ta ansvar. En annan skolkurator ansåg att aktiviteter som de erbjuder elever på rasterna i form av exempelvis spel och pyssel har gjort att eleverna är mera aktiva på rasterna och ger ett

alternativ för elever som inte är intresserade av att spendera tid i gymnastiksalen på rasterna utan hellre väljer någon annan aktivitet.

[...] elever som inte vill stoja och på i gymnasalen då på rasterna där de har sådana här rastaktiviteter, vilket är jättebra, men alla elever vill ju inte det. Alla är inte sådana som går med och spelar något bollspel där. Så då har vi [...] olika målarböcker eller mandalagrejer. (Skolkurator #4)

Därtill framkom betydelsen av gruppaktiviteter och verksamhet som elever själva ordnar och därmed bidrar till att främja skoltrivsel. En skolkurator lyfte fram att sådana aktiviteter är mera komplicerade att verkställa i lågstadiet än på högstadiet eftersom schemat på lågstadiet är mindre flexibelt.

T.ex. på fredagen så hade eleverna ordnat halloween där det var lite utklädnad och andra aktiviteter som höjer den här trivseln med det är ju vad den gruppen i skolan skapar. Så jag skulle säga att här på högstadiet har man lite bättre förutsättningar till att skapa sådana saker eftersom det i lågstadier är lite mer inrutat. (Skolkurator #2)

3.1.5 Skolkuratorer: Problemlösningsfärdighet

Flera skolkuratorer berättade deras skolor har varit skickliga på att lösa olika problem som uppkommit i verksamheten. En skolkurator lyfte fram att möjligheten till diskussion med elever enskilt eller i grupper är en positiv sak. Bland annat kan elever komma in för att tala om sina problem och då kan skolkuratoren hjälpa dem att lösa problemen.

[...] den här möjligheten att faktiskt prata enskilt med elever eller elever i små grupper. Att här nu riktigt nyligen så hade jag till exempel två elever som kom och pratade om sin inbördesrelation som hade [...] lite olika syn på saker och ting men båda ville komma och prata då tillsammans med mig och förhoppningsvis reda ut saker och de verkade faktiskt nöjda sedan då de gick härifrån också...jag tror att vi lyckades reda ut några knutar att det är nu ett sätt. (Skolkurator #9)

En annan skolkurator menade att skolans kommunikation gällande problemlösning i mobbningsfall eller andra problem har avsevärt förbättrats och att tillvägagångssätt förklaras på föräldramöten för att skapa en medvetenhet om antimobbingsarbetet i skolan. Förutom

detta har ingripande i och uppföljning av mobbningsfall förbättrats genom att man utser ansvarspersoner som tar hand om mobbningsfall.

[...] vi har ju blivit mycket bättre på att kommunicera om hur man löser olika problem [...] på föräldramötena varje höst i alla skolor så berättar jag om hur vi löser det... till exempel mobbning eller annat... så att det inte blir en överraskning att det här är skolans metod och så här går vi till väga. (Skolkurator #7)

En tredje skolkurator ansåg att ingripande i mobbning i skolan är effektivt och väletablerat och är baserat på ett tydligt system. Ingripandet grundar sig på KiVa Skolas material och skolans personal använder sig av blanketter för att rapportera problematiska situationer som även i slutändan kan bedömas handla om någonting annat än mobbning.

Det är välarbetat det här systemet, det baserar sig på det här "KiVa skola" att vi [...] vi snabbt tar i och vi har t.o.m. kvar de här blanketterna där vem som helst som hör om någonting man behöver inte ens veta om det är mobbning eller inte, så fyller i och lämnar in. Och redan under samma dag oftast inom loppet av några timmar så har vi plockat ut den som har varit utsatt och frågat den och sedan också de andra, en och en så att de inte heller hinna prata ihop sig. Det här att man gör det snabbt och att man gör det enligt något system så det är nog guldvärt, det är det bästa sättet att reda ut de här sakerna. (Skolkurator #5)

3.1.6 Sammanfattning

I föreliggande kapitel presenterades kategorierna för den första forskningsfrågan om styrkor i skolans antimobbningsarbete och främjande av skoltrivsel. Fastän analyserna gjordes skilt för båda yrkesgrupper presenterades den gemensamma kategorin tillsammans och de yrkesspecifika kategorierna skilt. I den första och gemensamma kategorin, *ledningens involvering och samarbetsvillighet*, uppgav både ämneslärare och skolkuratorer att ledningen tar i beaktande förslag från personalen. Skolkuratorer tog även upp att ledningen prioriterar elevers välbefinnande och är villig att samarbeta med personalen.

I den första kategorin som var specifik för ämneslärare, *ingripande i mobbning*, uppgav respondenterna att antimobbningsteamet i deras skolor fungerar bland annat i fråga om upplägg av mobbningsamtal. Därtill ansåg en del att KiVA Skola är ett fungerande program. I den andra kategorin som var specifik för ämneslärare, *öppenhet och acceptans*, tog ämneslärarna upp personalens mångfald och samarbete med andra skolor som en styrka i deras skolor. I den

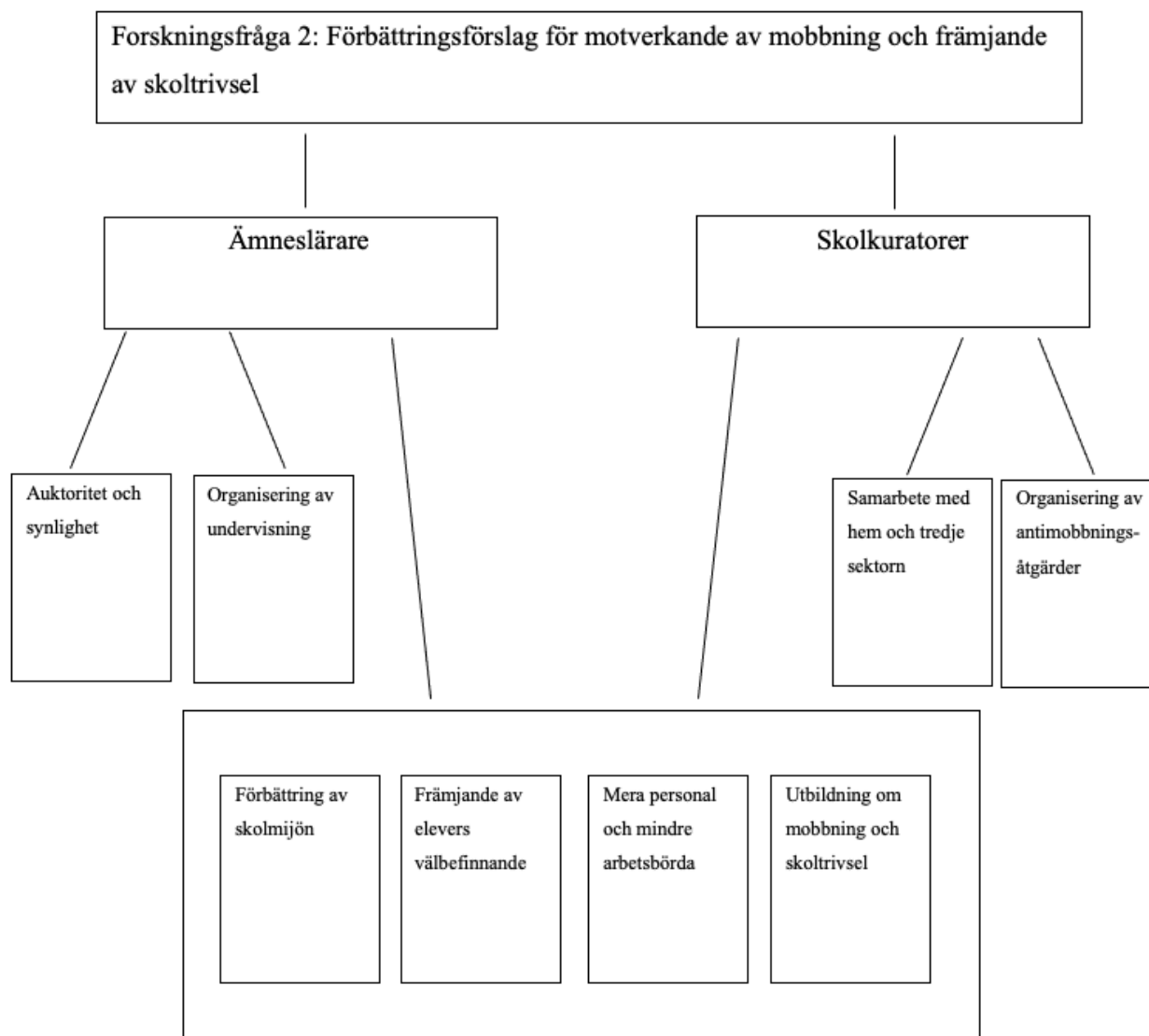
första kategorin baserad på skolkuratorernas svar, *aktiviteter och delaktighet för elever*, uppgav skolkuratorer att det finns fungerande rastaktiviteter samt möjligheter för elever att delta i olika aktiviteter. I den andra kategorin baserad på skolkuratorernas svar, *problemlösningsfärdighet*, tog skolkuratorerna upp förbättrad kommunikation och möjlighet att lösa problem genom att diskutera med elever.

3.2 Förbättringsförslag för åtgärdande av skolmobbing och främjande av skoltrivsel

Då datat analyserades i NVivo identifierades sex stycken kategorier gällande ämneslärares och skolkuratorers tankar och förslag på vad som borde förbättras i skolan som svar på den andra forskningsfrågan: ”*Vilka förbättringsförslag anser ämneslärare och skolkuratorer att det finns i motverkande av skolmobbing och främjande av skoltrivsel?*” Det visade sig att fyra kategorier hade liknande tematik för båda yrken. Dessa var *förbättring av skolmiljön, främjande av elevers välbefinnande, mera personal och mindre arbetsbörda* och *utbildning om mobbing och skoltrivsel*. Kategorier som identifierades specifikt för ämneslärarna var *auktoritet och synlighet* och *organisering av undervisning*. De kategorier som var specifika för skolkuratorerna var *organisering av antimobbingsarbete* och *samarbete med hem och tredje sektorn*. Alla kategorier redogörs för nedan.

Figur 2

Resultatredovisning för forskningsfråga 2

3.2.1 Förbättring av skolmiljön

Majoriteten av ämneslärare och skolkuratorer lyfte fram aspekter gällande förbättring av miljön i skolan på ett konkret sätt. Det kommer även fram förslag på förbättring av atmosfären i skolan. Några ämneslärare ansåg att utrymmen i skolan är för trånga för den mängd elever och personal som befinner sig i skolan. Det kom fram att kommunen borde ta i beaktande att utrymmen skulle vara lämpade för mängden personer i deras skola. För stora klasser betraktades också

som ett problem som borde satsas på. Därtill var det också en respondent som ansåg att ett större antal bussar till skolan skulle minska på otrevlighet beroende på trängsel i dem.

”Kommunen tycker jag att borde ta hänsyn till det att vi är supermånga här. Vi behöver [...] en skola som fungerar för den mängd vi är.” (Ämneslärare #2)

Gällande utrymmen i skolmiljön så ansåg hälften av ämneslärarna och flera skolkuratorer att trivseln i skolan kunde förbättras. En av ämneslärarna sade att det finns ett ganska hårt och vilt klimat i deras skola och de har därmed börjat ha ett lugnt rum på rasterna där elever som inte trivs i det klimatet kan komma för att slippa undan. Skolkuratorer och ämneslärare lyfte tog upp den konkreta miljön på så sätt att rastutrymmen borde vara trevligare och mera visuellt tilltalande med dekorationsföremål och bänkar eller soffor. Utöver detta ska man enligt båda yrkesgrupperna fokusera på att göra klassrummen trevligare.

” [...] sådär tonårsklimat, buffel, knuff, som ändå kanske... dom allra, allra flesta klarar av men sedan har vi ju såna som inte så.” (Ämneslärare #3)

”Jag tycker att man många gånger borde piffa till trivseln i skolan. Mera soffor och mera ombonat... mjukare miljö. [...] mer hemtrevligt.. i klassrummen t.ex. inte ser så många arbetsplatser ut som ett klassrum... det tycker jag är sorgligt.” (Skolkurator #3)

Många ämneslärare framförde betydelsen av aktiviteter i skolmiljön på rasterna. I detta borde man ta i beaktande elevers olikheter på så sätt att det skulle exempelvis finnas aktiviteter i gymnastiksalen men även i något annat rum för elever som föredrar lugnare aktiviteter. Därtill lyftes även fram behovet av aktiviteter även ute på skolgården.

Min dröm skulle vara att man skulle kunna ha gymnastiksalen att de som vill gå och spela kan gå dit och sedan skulle det finnas för de som vill läsa ett tyst rum och sedan lyssna på musik har en skild. (Ämneslärare #5)

En skolkurator berättade att skolan kunde vara en telefonfri miljö där telefonen inte är en förutsättning i undervisningen. Istället kunde då endast användas datorerna som eleverna har. Detta skulle medföra att eleverna inte skulle behöva vara konstant tillgängliga under skoldagen. Kuratorn föreslog att man i skolan skulle testa på att funktionera utan telefonerna.

[...] det skulle vara ganska skönt att ha en sådan skola där inte de här ungdomarna skulle behöva ha den där telefonen. [Tillägger] Att dom skulle kunna komma hit och känna att det är en telefonfri...zon och att dom inte behöver liksom vara uppkopplade. (Skolkurator #8)

3.2.2 Främjande av elevers välbefinnande

På olika sätt tog ämneslärare och skolkuratorer upp att elevers välbefinnande borde prioriteras i konkreta mobbningsfall men även i skolverksamheten överlag. Enligt en ämneslärare så ska man i mobbningsituationer även ta i beaktande mobbarens hälsa och välmående och utreda bakomliggande orsaker till mobbningsbeteendet. En kurator ansåg att det är invecklat att arbeta för att minska på skolstressen och den börjar redan i lågstadieåldern och fortsätter under hela skolgången. Eleverna skulle behöva mera vila från sina studier för att inte behöva fundera på dem konstant.

” [...] man kanske måste jobba med mobbarna också och deras välmående [...] ofta finns det ju en orsak till varför man är mobbare också” (Ämneslärare #3)

[...] men nog ser man ju idag den här som också pressen skriver om och media den här skolstressen alltså den är ju verklig... och den är jättejobbig och jättejobbig att behandla och liksom hjälpa med för det börjar ju redan i lågstadiet och det är ju framtiden. (Skolkurator #7)

En del ämneslärare ansåg att elevers välmående, fysiskt och psykiskt, borde befinna sig högt i prioriteterna för skolans verksamhet. Projekt och undervisning är viktigt men mister sin betydelse då eleverna inte trivs och mår bra. Därtill är det fysiska välmåendet en nyckel till att eleverna ska må bra och till detta hör även insikten om goda hälsovanor och regelbundna rutiner hos eleverna. Därtill framkom även betydelsen av tidigt ingripande i form av diskussioner. Enligt ämnesläraren behövs diskussioner för att förebygga att allvarigare problem uppstår.

Det är en massa sådana extra projekt, som gör att det tar lite bort orken och fokusen av det som jag tycker – alltså jag tycker att elevernas välmående ska komma först...vi ska få eleverna att vilja vara här och att trivas här och SEDAN kan man börja. (Ämneslärare #6)

Enligt flera ämneslärare är inkludering, beaktande och engagerande av eleverna något som borde satsas på i skolan. I vissa fall är detta redan något som skolans personal försöker förbättra. I engagerande av elever ska man då låta eleverna få sin röst hörd i skolans aktivitet och undervisning. I fråga om beaktande av elever ska man även beakta elever så att de känner sig sedda och detta kan man göra genom att diskutera med dem som vanligt. Samtidigt uppgav skolkuratorer att uppehållande av struktur och ordning är viktigt i skolan och samtidigt även att det finns tydliga gränser som eleverna ska följa.

[...] sedan så tror jag nog på det här att eleverna får mera påverka och vara med. Det är lärarna som ska bedöma och det är lärarna som ska känna till läroplanen, men just det här att vad vi kan göra inom de gränserna tillsammans. (Ämneslärare #5)

”Men samtidigt förstås ändå ge den där tryggheten... jag tycker strukturen är ändå är jätteviktig för många elever speciellt i lågstadiet men också högstadiet... att här går gränserna”
(Skolkurator #7)

Fastän inkludering enligt ämneslärare skulle kräva mera arbete så tog flera skolkuratorer upp mera invecklad inkludering i form av elever med specialbehov och utåtagerande beteende. En del kuratorer berättade om problematiken kring mängden resurser som behövs för elever med specialbehov eller utåtagerande beteende. Inkludering av elever med beteendeproblematik i vanliga klasser är enligt en skolkurator en god tanke som inte fungerar i praktiken. Det är problematiskt då övriga elever känner sig otrygga och eleven med beteendeproblematik riskerar att bli stämplad av andra. Inkludering av elever med inlärningssvårigheter är ett mera fungerande koncept.

[...] de som är svaga som har utmaningar i själva inläringen, de kan du inkludera det är inte ett stort problem. Men de här med beteendeproblematik, det går inte. För där kommer också det här emot att i något skede så kommer gruppen kontra individen. Att när det blir otryggt för alla så funkar det inte, det blir kaos. Att var deras plats är och hur vi ska på något sätt att de ska ändå få det som de har rätt till och på något sätt ändå vara en del av sin skolgemenskap, det är nog en enorm utmaning. (Skolkurator #5)

På vilket sätt resurser ska användas i kommunen och politiken var något som framkom av skolkuratorer. Bland annat ska kommunens verksamhet beakta barnens bästa. Därtill ska kommunen även använda resurser på skolorna och erbjuda hjälp och stöd antingen inifrån eller utifrån skolan i situationer som kan vara problematiska.

[...] jag tänker som på det här punktsatser också att se igen att kommunen satsar på att skolorna har kapacitet och möjligheter att ge akuthjälp också i någon form. Jag tänker nu både på från sådana som inte finns i skolan men också som finns i skolan [...] Att [funderar] kommer ihåg skolorna och eleverna. (Skolkurator #9)

3.2.3 Mera personal och mindre arbetsbörda

Ett problem som togs upp gemensamt upp av båda yrkesgrupperna var att det finns ett behov av mera personal överlag i skolan. Det skulle göra att personalen hinner ta eleverna i beaktande på ett bättre sätt. Exempelvis assistenter kan se och märka saker i ett klassrum som inte läraren gör och är därmed betydelsefulla. Mera personal skulle enligt en skolkurator även kunna finnas i form av deltidstjänster, för att stöda de skolkuratorers arbete som arbetar i många olika skolor, och på detta sätt minska belastningen av resande mellan skolorna.

”Nå de här resurserna, då skulle jag säga. Ja, för att nog är det ju, att ju fler vuxna det finns i skolan och jag tänker också assistenter och sådant, så det är ju nog jätteviktigt i klasserna.”
(Skolkurator #4)

”Jag skulle vilja ha mera vuxna i skolan först och främst [...]” (Ämneslärare #1)

Brist på personal i elevvården är ett problem som lyftes fram av ett flertal av de intervjuade ämneslärarna och skolkuratorerna. Många respondenter från båda yrkesgrupperna uppgav att det skulle behövas bland annat mera skolkuratorer och skolcoacher. Skolkuratorerna ansågs ha en för stor mängd elever att ansvara för. Skolkuratorer lyfte även upp behovet med långvariga skolpsykologer i skolan eftersom kortvariga psykologer inte hinner ta del av skolans verksamhet på ett sätt som långvariga kan. Därtill ansåg en skolkurator att det borde finnas exempelvis sjukskötare tillgängliga i skolan som skolkuratorer kan konsultera i problematiska situationer.

”Vi skulle absolut behöva ha åtminstone en till skolcoach här... vi hade två kuratorer ifjol nu har vi en [...]. Alltså mera sådan här måndepersonal.” (Ämneslärare #2)

Sedan har vi ju fått en skolcoach i båda byggnaderna det tycker jag absolut är toppen. Sedan tycker jag att det skulle vara bra med en kurator i varje byggnad. [...] Målet är ju på de flesta ställen att få mera kuratorer.. det är inte riktigt hållbart att behöva ha så många elever per kurator. [...] inga sådana här popup-psykologer, de skulle jag gärna vilja skippa. Vi skulle behöva psykologer som stannar kontinuerligt, precis som vi kuratorer. (Skolkurator #3)

Utöver mängden personal är centralt även belastningen på den personal som redan finns i skolan. Mängden arbete och krav som finns gällande undervisningen som lärare gör det enligt en respondent svårt för dem att koncentrera sig på elevernas välbefinnande fastän det är det viktigaste. Skolkuratorer tog upp att det är viktigt att förstå personalens välmående så att de klarar av att göra alla arbetsuppgifter. Utöver detta så var det även en skolkurator som ansåg att gruppgemenskapen bland lärare kunde förbättras.

”Så arbetsmängden borde minska för lärare, för att vi ska ha ork och tid att ta itu med elevernas välmående. Jo, att lite minska på allt sådana där yttre krav för att faktiskt koncentrera sig på det där väsentliga.” (Ämneslärare #6)

”Det är klart där jag tänker och ett sätt att förstå, personalens ork förstås och så, att de hinner göra allt de förväntas göra (skratt) på något sätt.” (Skolkurator #1)

En respondent ansåg även att flexibilitet i att ta in utomstående vikarier då det behövs skulle krävas. Då det uppstår problematiska fall i skolan som lärare är involverade i att reda ut så påverkar det undervisningen och lärarens välmående och speciellt i sådana fall skulle det behövas extraresurser för att hjälpa till.

”Den där flexibiliteten, att det finns möjligheter – Märker man i någon skola att det börjar hända massor och man behöver få in extra resurser så ska det ju också finnas den möjligheten.”
(Ämneslärare #7)

3.2.4. Utbildning om mobbning och skoltrivsel

Något som de flesta skolkuratorer och en del ämneslärare tog upp var att det behövs utbildning gällande mobbning och skoltrivsel och andra ämnen relaterade till dessa. Detta kan göras både förebyggande och ingripande och kan riktas till lärare och elever beroende på tematiken. Som lärare skulle det vara betydelsefullt att få kunskap i hur man identifierar mobbning och även få fortbildning som påminnelse för hur man hanterar problematiska situationer. Därtill lyfte en ämneslärare upp att mobbning som sker på nätet är problematiskt då det sker utanför skolan och är på ett sätt utanför lärarens kontroll. Även mera ingående information och kunskap om mobbning som fenomen för elever efterlystes av en skolkurator. I detta skulle ingå vad mobbning är och hur det ser ut samt orsaker till och konsekvenser av mobbning för en person.

...borde man veta, få mer kunskap om vad det är man ska titta efter [...] Det är ju ofta så om man går på någonting så är man sådär ”jaa, nämen nu ska vi”, och så går det en tid och så faller det lite i glömska så att man kanske med jämna mellanrum också som lärare borde... få nån sån där, fortbildning eller puff i sidan, att... tänka på. Sedan är det ju, saker av den här mobbningen som på något vis ligger utanför oss, alltså det som händer på telefonen. (Ämneslärare #3)

[...] jag vet inte kanske att det skulle lyftas upp mera igen [...] den här biten av hur, [...] inte bara att man stoppar mobbning utan vad, varför på något sätt. Alltså att vad är det som är så dåligt med mobbning. Litet som det här med psykisk ohälsa att vad [...] är det då egentligen och varifrån kommer det, jo jag tror inte jag sa de ens att, att man skulle börja fundera på att vad är det som gör att de mår så dåligt, egentligen. (Skolkurator #1)

Ett förslag på förändring i skolan som togs upp av flera skolkuratorer och ämneslärare var att information om mobbning skulle erbjudas både i form av fortbildningar och föreläsningar men även i skriftlig form genom exempelvis informationspaket. Fortbildningarna kunde enligt ämneslärare fokusera på kontakten mellan en lärare och en elev och på vilket sätt man bemöter

utåtagerande elever. Dessutom kunde hela skolan delta då gästföreläsare tas in då informationen kan var nyttig för alla. Enligt en respondent kunde kommunen fokusera på att bekosta yngre gästföreläsare till skolor som elever kunde relatera till. På detta sätt skulle det bli mera konkret för eleverna då någon med erfarenhet talar om ett tema.

Kommunen, [...] de skulle bjuda på såna där seminarier, också [...]. Alltså ta hit folk och prata åt dem, det ger ju en jättestor effekt, vi hade [namn på känd person], till sjuorna, det borde också hela skolan ha fått se. (Ämneslärare #2)

” [...] att man satsar på fortbildning... föreläsare, att man tar till skolan, eller att lärare också får fara då på fortbildning[...]. ” (Skolkurator #4)

Några skolkuratorer ansåg att användning av medier och grundläggande sociala färdigheter skulle vara viktiga teman att undervisa elever i. Mediefostran är något som är aktuellt och föränderligt och har en stor påverkan i elevers liv vilket gör att det är viktigt att undervisa i. Alla lärare har inte intresse för att sätta sig in i sociala medier och därför skulle mediefostran vara hela skolans ansvar istället för en lärares. En annan kurator ansåg att barnens sociala färdigheter idag skiljer sig mycket från tidigare på grund av telefoner och datorer. Användningen av telefoner och datorer för att kommunicera har medfört att elever känner sig mera ensamma och kan inte diskutera eller se personer i ögonen. Träning i sociala färdigheter kunde påbörjas redan i lågstadiet.

[...] en sådan sak som mediefostran så det är ju hela tiden aktuellt och det ändras så fort också till exempel vilka sociala medier som barnen rör sig på... Nå det är ju en så stor del av barnens och ungdomarnas liv nuförtiden... just mediefostran är nog en sak som är jätteviktig att det...åtminstone inte glöms bort (Skolkurator #9)

3.2.5 Ämneslärare: Auktoritet och synlighet

I intervjusvaren för ämneslärarna identifierades åsikter gällande ledning och auktoritet innanför och utanför skolan. En ämneslärare lyfte fram att som lärare saknar man sätt att hantera sådana situationer där en elev ska upplysas om att hennes beteende inte är passande. Utöver detta krävs det enligt ämnesläraren att rektorn engagerar sig och tar ställning för vad som är acceptabelt i skolan och vad som inte är det. I situationer där det förekommer våld är det enligt läraren på

rektorns ansvar att polisanmäla situationen. Det finns även lärare som känner sig otrygga i skolan.

”Så vi saknar de verktyg som visar eleverna att ”Hör du, det som du gjorde är inte okej”
(Ämneslärare #4)

”Vi behöver stöd av rektorn. [...] Vi behöver en rektor som visar var skåpet ska stå... Jo det går åt fel håll om eleverna gör sig roliga över dig och din auktoritet. Du har ingenting att komma med.” (Ämneslärare #4)

En tematik som identifierades gällande auktoritet och ingripande i mobbning i skolan är att ett par ämneslärare ansåg att det är problematiskt då det inte finns mera synlighet gällande ingripande. Bristen på synligheten kan medföra att det ingripande i mobbning blir mera invecklat eller att felaktiga slutsatser dras kring skolans agerande i mobbningsfall. En ämneslärare ansåg att det är problematiskt då det på nätet berättas om att en skola inte ingriper i mobbning då skolan själv inte kan berätta om på vilket sätt de använts sig av sin auktoritet och ingripit i mobbning utan att avslöja de inblandade eleverna. Detta medför sedan att en fel bild skapas av skolan. Enligt en respondent gäller synligheten även personal inom kommunen. Elever ska känna till vem som arbetar för kommunen och veta vem som arbetar med mobbningsfrågor och ansvarar för antimobbningsarbete och främjande av skoltrivsel.

Men vi kan ju heller inte gå och säga att – jo, vi har nu kanske något KiVa-team, vi har antimobbningsteam i de här skolorna. Men sedan att vad vi gör på riktigt, att vem som har pratat med vem och vilken elev är inblandad. Så det görs ju men vi kan inte gå ut med det. (Ämneslärare #7)

3.2.6 Ämneslärare: Organisering av undervisning

På vilket sätt undervisning organiseras och förverkligas i skolan kom upp som ett tema i intervjuerna med ett antal ämneslärare. En ämneslärare föreslog en integrering av förebyggande undervisning, och undervisning som styrker klassandan, i den vanliga undervisningen.

” [...] man kunde hitta nya undervisningsmetoder, alltså i ämnena, som gör också att man samtidigt jobbar med sådana här saker. Det vore ju kanske, att man kunde integrera dem båda.” (Ämneslärare #3)

En annan ämneslärare föreslog öppnare undervisning på så sätt att man kunde exempelvis använda sig av olika stationer i undervisningen. Därtill borde pågående projekt i skolan prioriteras över den vanliga undervisningen då sådana är på gång i skolan. I undervisningen borde man enligt ämnesläraren även tänka på att lärandet kommer i andra hand efter socialt uppfostrande av individer.

” [...] jag tycker för det första att det gärna skulle få vara mera sådan här öppnare undervisning. Jo, att vi skulle ha lite så här att man kanske kunde rotera och komma till mig som en station ibland.” (Ämneslärare #9)

3.2.7 Skolkuratorer: Organisering av antimobbningsåtgärder

En stor del av skolkuratorerna tog upp olika aspekter gällande antimobbningsarbetet och dess organisering. Det kom fram att antimobbningsarbete är någonting som borde prioriteras i skolan och för att kunna fokusera på de mest betydelsefulla sakerna krävs att det inte ska finnas för många projekt i en skola samtidigt.

”Att det här med mobbningsarbete skulle vara ganska prioriterat. Jag tycker ju nog att det är en oerhört viktig sak.” (Skolkurator #1)

”Och kanske inte ha så många projekt på gång. Att satsa ordentligt på någonting.” (Skolkurator #6)

Några skolkuratorer berättade sina förslag på system och strategier som man kunde ta i bruk. En skolkurator föreslog att man skulle ha samma system i alla skolor. För problematiska situationer då det känns att det inte finns en lösning borde det läggas upp en handlingsplan för hur man går vidare för att lösa situationen som uppstått.

” [...] man skulle ha samma system i alla skolor och då tänker jag också språkgrupperna [...]” (Skolkurator #7)

En skolkurator berättade att det förebyggande arbetet i skolan blir lidande på grund av tidsbrist och att det skulle krävas förebyggande åtgärder utanför skolan för att lösa problemet. På grund

av enskilda samtal och ingripande arbete hinner inte kuratorn ta i beaktande förebyggande samtal och arbete.

Vi ser ju att det som haltar är det förebyggande, vi hinner ju inte på så vis ha förebyggande samtal, träffa grupper och gå ut till alla årskurser på så vis [...] som jag sa då jag kom att jag är så bokad, jag är bokad alla lektioner. Det enskilda behovet är ju så stort så jag har så svårt att se att vi kan ta bort flera enskilda samtal för att sätta vår tid till att arbeta med förebyggande. Man borde sätta in en förebyggande insats, t.ex. ta någon utifrån. (Skolkurator #2)

3.2.8 Skolkuratorer: Samarbete med hemmen och tredje sektorn

Ett tema som framkom i en del skolkuratorers svar var att ett ökat samarbete med hemmen skall krävas för att öka föräldrarnas medvetenhet. Därtill skulle föräldrar behöva aktiveras mera gällande egna barnens skolgång. Skolsystemet i Finland kan anses vara så fungerande att det inte krävs engagemang från föräldrar. Därtill borde mera kommunikation ske mellan hem och skola i form av telefonsamtal i olika situationer.

” [...] men det här också med alla vuxna och samarbetet [mellan] hem och skola. [...] och här också tycker [jag] att man skulle kanske kunna ringa hem oftare och diskutera med föräldrarna också.” (Skolkurator #1)

Samarbete med utomstående aktörer var specifikt för skolkuratorernas intervjusvar gällande samarbete med olika instanser och inom det identifierades svar gällande nätverkande i mobbningsarbete samt hjälpinsatser från tredje sektorn. Regelbundna besök skulle enligt en skolkurator vara bra eftersom då erbjuder man alla elever samma sak.

[...] jag tänker just med utomstående aktörer som finns från tredje sektorn att... jag ser nog gärna att vi fortsätter att ta in dem och låter dem komma in i skolorna och dra till exempel lektioner det är nog jättebra... så jo gärna se att det satsas på det här samarbetet med tredje sektorn [...] (Skolkurator #9)

3.2.9 Sammanfattning

I det här kapitlet presenterades kategorierna som identifierades i ramen för den andra forskningsfrågan som behandlade förbättringsförslag för motverkande av skolmobbing och

främjande av skoltrivsel i skolor. I analyserna som gjordes skilt för vardera kategorin framkom att fyra kategorier hade gemensam tematik medan två kategorier hade avvikande tematik i jämförelse med den andra yrkesgruppens svar. I den första gemensamma kategorin, *förbättring av skolmiljön*, uppgav ämneslärare och skolkuratorer att det både i skolans yttre miljö och atmosfär finns saker som kunde förbättras. Ämneslärare tog exempelvis upp att klasserna är för stora och att mera aktiviteter i skolmiljön skulle behövas. Båda yrkesgrupperna uppgav även att skolan och klassrummen borde vara mera visuellt tilltalande. I den andra gemensamma kategorin, *främjande av elevers välbefinnande*, hade ämneslärarna och skolkuratorerna varierande svar. Ämneslärarna lyfte bland annat fram att det är betydelsefullt att beakta mobbarens välbefinnande och fokusera på att inkludera elever. Skolkuratorer tog upp bland annat att skolstressen ska minska, att det krävs ordning och struktur i undervisningen och verktyg för att bemöta elever med beteendeproblematik.

I den tredje gemensamma kategorin, *mera personal och mindre arbetsbörda*, uppger ämneslärare och skolkuratorer att det skulle krävas mera vuxna i skolan överlag. Mera specifikt skulle det krävas personal till elevvården med fokus på skolkuratorer och skolpsykologer. Därtill borde även den befintliga personalens ork och resurser beaktas. I den fjärde gemensamma kategorin, *utbildning om mobbning och skoltrivsel*, tar båda yrkesgrupper upp behovet på utbildningen om mobbning som fenomen och fortbildningar och föreläsningar där en utomstående föreläsare bjuds in.

Vardera yrkesgruppen hade därtill två kategorier som hade avvikande tema i jämförelse med andra yrkesgruppen. I ämneslärarnas svar, som framkommer i kategorin *auktoritet och synlighet*, kom det fram att det saknas auktoritet i fråga om hanterande av elevers opassande beteende och rektorns användning av sin auktoritet. I ämneslärarnas svar i kategorin *organisering av undervisning* efterlyste ämneslärarna integrering av förebyggande åtgärder i undervisningen samt öppnare undervisning. I den första kategorin av skolkuratorernas svar, *organisering av antimobbningsarbete*, kom det fram att mobbningsarbete ska prioriteras och att det finns ett behov för en tydligare handlingsplan som skulle vara gemensam för många skolor. I den andra kategorin, *samarbete med hem och tredje sektorn*, kom det fram att vårdnadshavare ska engageras i sina barns skolgång och att skolan ska samarbeta med hemmen och tredje sektorn.

4 Diskussion

I föreliggande kapitel presenteras analysernas resultat i förhållandet till avhandlingens forskningsfrågor och tidigare forskning. Därtill diskuteras fördelar och nackdelar med avhandlingens metodik. Avslutningsvis ges förslag på fortsatt forskning och råd till fältet samt en sammanfattande konklusion.

4.1 Resultatdiskussion

I den första forskningsfrågan identifierades en gemensam och två yrkesspecifika kategorier för båda grupperna. I den andra forskningsfrågan identifierades fyra gemensamma och två yrkesspecifika kategorier för både ämneslärarna och skolkuratorerna. I resultatdiskussionen diskuteras resultaten för båda yrkesgrupperna gemensamt så att mönster som framkommit i resultaten kan diskuteras i förhållande till tidigare forskning. Därtill görs detta även för att kunna framlägga centrala resultat som är gemensamma samt diskutera skillnader mellan grupperna.

4.1.1 Styrkor i motverkande av skolmobbing och främjande av skoltrivsel

Ledningens involvering ansågs vara en styrka både för ämneslärare och skolkuratorer. Ämneslärare lyfte fram att det är viktigt att ledningen kan visa vad som är rätt och fel medan skolkuratorer ansåg att det är viktigt att ledningen stödjer elevvården och förebyggande arbete. Gällande ämneslärarnas resultat, som visar att det är viktigt för ledningen att ha tydliga linjer och att kunna dra tydliga linjer, så visar tidigare forskning av Álvarez-García m.fl. (2015) att skolans regelverk och disciplinära åtgärder har betydelse i skolmobbing på så sätt att en person som anser att skolmiljön är rättvis med tydliga regler är mindre benägen att mobba andra. Därtill så är det föreskrivet i lagen om grundläggande utbildning (628/1998) att rektorer har en anmälningsskyldighet till vårdnadshavare då de hör eller vet om mobbing som sker. I resultaten för båda yrkesgrupper kom det fram betydelsen av att ledningen lyssnar på personalens tankar och förslag. I lagen om elev- och studerandevård (1287/2013) i 13 § beskrivs det att alla skolor ska ha en plan där det beskrivs vilka hälsofrämjande åtgärder som används och detta är i överensstämmelse med skolkuratorers svar om betydelsen av ledningens involvering i förebyggande och hälsofrämjande arbete i skolor.

I den systematiska litteraturöversikten av Foon m.fl. (2020) hörde åtgärder som fokuserar på hela skolan och på förbättrande av elevers socioemotionella färdigheter till de mest

effektiva gällande lärares och elevers uppfattningar om skolklimatet. Ämneslärare ansåg att ingripande i mobbning var en styrka i deras skolor. Bland annat lyftes det fram att det finns fungerande antimobbningsteam och att KiVa Skola-metoden har varit en effektiv metod enligt flera ämneslärare. Enligt Herkama och Salmivalli (2018) är KiVa Skola-programmets universella åtgärder riktade till hela skolan. Skolkuratorer ansåg att aktiviteter och verksamhet i skolmiljön var något som fungerar bra i deras skolor. Elevers delaktighet stärks genom gruppaktiviteter som eleverna själva är delaktiga i att ordna. I antimobbningsprogram som KiVa Skola, Verso-kamratmedling och Friends har eleverna en aktiv roll i mobbningsförebyggande arbete (Franzén & Gottzén, 2020; Herkama & Salmivalli, 2018; Verso, u.å.). Exempelvis i KiVa Skola fungerar elever som stödpersoner i klassen (Herkama & Salmivalli, 2018). I kamratmedling är det äldre elever som hjälper yngre elever med konfliktlösning (Verso, u.å.). Friendsprogrammets kamratstödjare hjälper de vuxna att lägga märke till mobbning (Franzén & Gottzén, 2020). Enligt Varela m.fl. (2021) är elevers delaktighet i skolans aktiviteter något som leder till tillfredsställelse i skolmiljön och därmed kan även elevers delaktighet användas som ett sätt att främja deras skoltrivsel och välbefinnande. I studien av Burlet m.fl. (2022) kom det fram att en av de mest effektiva åtgärderna mot skolmobbning var att använda sig av jämnåriga i klassen som mentorer.

I Utbildningsstyrelsens (2020) handbok sägs det om att lära elever emotionella och kommunikativa färdigheter och speciellt ämnet psykologi i skolan hjälper eleverna att förstå kulturell mångfald och variationer människor emellan. Till skillnad från skolkuratorer ansåg ämneslärare att öppenhet och acceptans i form av mångfald i personalen var en styrka. Dessutom lyfte de även upp betydelsen av samarbete med andra skolor. Rigby (2003) menar även att accepterande av olika sociokulturella skillnader elever emellan borde föreskrivas om i läroplanen eftersom det bidrar till förbättrade känslöfärdigheter, kritiskt tänkande och problemlösningsförmåga. Skolkuratorer ansåg att problemlösningsfärdigheter var en styrka, vilket innefattade bland annat möjligheten till enskilda samtal med elever, effektivt ingripande i mobbningsituationer och förbättrade kommunikationsfärdigheter. De enskilda samtalens roll kom även fram i studien av Lund m.fl. (2012) där ett resultat var att de flesta skolkuratorer arbetade med skolmobbning på så sätt att de först talade med barnet enskilt varefter föräldrarna kontaktades. Därefter fördes terapeutiska samtal individuellt med de inblandade (Lund m.fl., 2012).

4.1.2 Förbättringsförslag för motverkande av skolmobbing och främjande av skoltrivsel

Vygotskij (1962) beskriver att människan hör till en social och kulturell omgivning och på vilket sätt hon utvecklas påverkas av den. Då mobbningsförebyggande och ingripande åtgärder verkställs ska de även ta hänsyn till den sociokulturella omgivningen (Da Silva m.fl, 2017). Enligt både ämneslärare och skolkuratorer borde det användas mera resurser på att förbättra skolmiljön utseendemässigt och gällande atmosfären. Ämneslärare lyfte fram att speciellt trånga utrymmen och för stora klasser är någonting som kommunen borde åtgärda medan skolkuratorer lyfte fram att skolmiljön ska vara ändamålsenlig och stödja välmående. En ämneslärare lyfte fram att klimatet i skolan kan av elever upplevas otryggt och att detta skulle kräva åtgärder. Detta är anmärkningsvärt med tanke på att det har konstaterats att då en elev trivs och känner sig trygg i skolan är det mindre sannolikt att hen mobbar andra elever (Álvarez-García m.fl., 2015; Low m.fl., 2014; Varela m.fl., 2021).

Gällande elevers välbefinnande ansåg skolkuratorer att man borde fokusera på att minska prestationskraven och skolstressen hos elever och en del ämneslärare ansåg att elevers välbefinnande borde prioriteras över undervisningen i skolan. Enligt Utbildningsstyrelsen (2020) är den gemensamma elevvården, som innefattar främjande av elevers samt skolmiljöns välbefinnande, något som hör till alla vuxna som associeras med skolan, även vårdnadshavare. Hälsa i skolan enkäten visar att skoltrötthet hos elever i klass 8 och 9 har mellan åren 2006 och 2021 stigit från 12,1% till 20,3% (THL, 2021). Både ämneslärare och skolkuratorer ansåg även att det borde finnas mera vuxna i skolan överlag och speciellt prioritera personal i elevvården och däri speciellt kuratorer och skolpsykologer och bristen på dem. Enligt Utbildningsstyrelsen (2020) ska elevvården och undervisningen i skolan samverka med varandra. Därtill är det enligt både ämneslärarna och skolkuratorerna väsentligt att se till att den befintliga personalen i skolorna mår bra. I litteraturöversikten av Foon m.fl (2020) så visade det sig att fastän skolkuratorer var medvetna om att de spelar en betydande roll i antimobbningsarbete i skolor så ansåg de ändå att de saknade kompetens att göra det eftersom de inte fått tillräckligt med utbildning om mobbing som fenomen. Fortbildning och föreläsningar om mobbing som fenomen och dess identifiering kom upp som ett centralt tema i båda yrkesgrupperns svar och även möjligheten till utomstående föreläsare. Gradinger (2017) m.fl. visade i sin studie att lärares vetskap om mobbing påverkar hur de ser på antimobbningsarbete och hur aktiva de är i arbetet. I detta sammanhang lyftes även upp nätmobbing som är problematiskt och att det krävs fortbildning i hanterande av problematiska situationer. Detta är i överensstämmelse med

en studie av Macaulay m.fl. (2018) där det visade sig att det var det många lärare som inte visste vad som räknades som nätmobbning och majoriteten upplevde att man borde utbildas i hur man tar itu med nätmobbning. Av lärarna var det under 10 % som kände sig kompetenta att hantera nätmobbning (Macaulay m.fl, 2018).

Enligt tidigare forskning av Charlton m.fl. (2021) är betonande av skolans regelverk och upplyftande av positiva modeller för beteende effektiva åtgärder för att påverka lärares och elevers uppfattningar om skolmiljön. Ämneslärare hade till skillnad från skolkuratorer en tematik om auktoritet och synlighet i ingripande av skolmobbing. Det kom fram att det saknas sätt att hantera opassande beteende i skolmiljön och att speciellt rektorn borde vara aktiv och använda sin auktoritet för att visa vad som är acceptabelt beteende i skolan och vad som inte är det. Liknande resultat kunde även identifieras i litteraturöversikten av Foon m.fl. (2020) där det konstaterades att auktoriteter som är både innanför och utanför skolan påverkar hur aktivt skolkuratorer använder sig av antimobbningsåtgärder. Lagen om grundläggande utbildning (628/1998) beskriver även att rektorer och lärare har en skyldighet att informera om mobbing och att elever inte ska diskriminera eller mobba andra elever och vid beteende som riskerar säkerhet i skolan kan beslut om avstängning från skolan fattas. Forskning av Morcillo m.fl. (2015) visar att skolans ingripande ändå inte räcker för att mobbing ska förebyggas utan det krävs även att elevens fritid tas i beaktande. Skolkuratorerna ansåg att det skulle krävas mera engagemang från föräldrar så att även de medverkar i barnets skolgång och även att man samarbetar med hemmen genom att bland annat och ringa och samtala med vårdnadshavare.

Medan det i skolkuratorernas svar var organisering av antimobbnings- och skoltrivselarbete som var ett framträdande tema så var organisering av undervisningen något som ämneslärare tog upp. Ämneslärarna ansåg att förebyggande undervisning som styrker gruppgemenskapen kunde integreras i undervisningen. Maunder och Crafter (2018) menar att i enlighet med Vygotskijs sociokulturella teori så lär sig ungdomar från sin jämnåriga grupp och tar på sig olika roller. Otillräckliga socioemotionella färdigheter har ett samband med ökad skolmobbing (Gaffney m.fl., 2021). Burlets m.fl. (2022) undersökningar bland skolkuratorer och skolpsykologer visade även att en av de mest effektiva åtgärderna ansågs vara att lära eleverna empatifärdigheter. Undervisningen kunde även göras öppnare exempelvis med hjälp av stationsundervisning. Morcom & Cummin-Portvin (2010) menar att användning av samarbete och elevcentrerade arbetsmetoder i klassrummet ger utrymme för stöttning (scaffolding) för att främja elevers sociala och emotionella kunskap. I skolkuratorernas svar betonades en tydlighet i hur arbete med skolmobbing och skoltrivsel organiseras. Handlingsplanen ska vara tydlig och ett förslag skulle kunna vara att alla skolor använder sig

av samma system. Anmärkningsvärt är dock att enligt Foon m.fl (2020) är det i vissa fall effektivt att använda sig av officiella antimobbingsprogram men i andra fall måste ett program anpassas till skolan i fråga för att vara effektivt. Därtill borde antimobbingsarbetet enligt skolkuratorer faktiskt prioriteras och det borde inte finnas en för stor mängd projekt igång samtidigt, som tar tid från betydelsefulla ärenden i skolmiljön. Forskning visar att kuratorer som är aktiva i främjande av en god skolmiljö aktiverar även andra yrkesroller i skolan i antimobbingsarbete (Foon m.fl., 2020).

4.2 Metoddiskussion

Avhandlingens syfte var att undersöka ämneslärares och skolkuratorers uppfattningar om styrkor och förbättringsförslag i motverkande av skolmobbing och främjande av skoltrivsel. Analyserna är gjorda på basis av det semistrukturerade intervjumaterialet från Projekt Kompis. Som följande diskuteras styrkor och svagheter med avhandlingens forskningsmetoder och datamaterial. Avhandlingens forskningsfrågor framställdes genom att granska materialet och tidigare avhandlingar inom projekt Kompis. Med detta säkerställdes att syftet med avhandlingen är att svara på ett behov på utredning av en tematik från intervjumaterialet från ämneslärarna och skolkuratorerna.

Intervjumaterialet utförd av Projekt Kompis är taget från olika högstadieskolor runtom i Svenskfinland, vilket styrker dess överförbarhet. Enligt Kvale och Brinkmann (2014) kan man gällande överförbarhet ställa frågan om informationen från en intervju är möjlig att tillämpas även i andra liknande situationer. I fallet av denna avhandling kan man på grund av geografisk variation tillämpa den till Svenskfinland överlag. I intervjuerna användes ett semistrukturerat upplägg, vilket kan konstateras vara både en styrka och svaghet då det gäller datamaterialet. Trost (2010) menar att det i intervjun ska finnas bestämda områden som man tar upp och behandlar. I intervjuerna användes i detta fall den bifogade intervjuguiden som hade som syfte att säkerställa att ungefär liknande temaområden togs upp i alla intervjuer. Fastän vissa temaområden var i olika ordning var det ändå i flesta fall så att alla behandlades. I en del fall kunde dock de öppna frågorna leda till att svaren från respondenterna inte verkade relevanta för studiens syfte.

Transkriberingarna gjordes av magisterstuderande inom projektet. Då olika personer transkriberar leder det till olika tolkningar och sätt att presentera materialet och detta kan påverka tillförlitligheten. I denna avhandlings resultatkapitel har vissa transkriberingar modifierats för att säkerställa anonymiteten. Fokuset i denna avhandling var att analysera

materialet innehållsmässigt och inte ta fasta på språkliga detaljer och detta gjordes genom konventionell innehållsanalys. Olsson och Sörensson (2011) menar att transkribering är att man bokstavligen skriver ner det som den intervjuade har talat. Under denna avhandlingsprocess har utfyllnadsord och namn på personer och platser tagits bort från transkriberingarna. En del ändringar gjordes även i citaten i form av neutraliserande av dialekter och ändrande av språket för att närmare motsvara skriftspråk.

Den konventionella innehållsanalysen som utfördes med hjälp av programmet NVivo utfördes skilt för båda yrkesgrupper genom att läsa materialet för ämneslärare skilt för båda forskningsfrågor och därefter liknande för skolkuratorer. Detta kan konstateras vara en styrka för avhandlingen eftersom det klarlägger vilka olika faktorer vardera yrkesgruppen tagit upp fastän det övergripande temat i en kategori skulle vara den samma. Användning av programmet NVivo för att sortera, ordna och analysera datamaterial vid kvalitativa analyser kan förbättra kvaliteten på analyserna (Dhakai, 2022). I detta fall var den konventionella innehållsanalysen en passande metod att använda eftersom den enligt Hsieh och Shannon (2005) tillåter skapandet av kategorier på basis av materialet istället för att utgå från tidigare forskning. Kategorierna skapades utgående från de intervjuades svar på frågorna. En svaghet med den konventionella innehållsanalysen kan dock vara att den ger mera utrymme för subjektiva tolkningar av datamaterialet.

4.3 Förslag på fortsatt forskning och råd till fältet

I denna avhandling utreddes ämneslärares och skolkuratorers tankar gällande antimobbnings- och skoltrivselarbete. Mera forskning om båda yrkesgruppers tankar om styrkor och svagheter i detta arbete skulle krävas för att kunna garantera bättre överförbarhet av information. Därtill skulle det vara väsentligt att undersöka vad beslutsfattare i kommunerna anser om samma tema för att kunna jämföra skillnader och likheter i synsätt och bidra till de förändringar som kan vara nödvändiga. Resultaten som presenterades i avhandlingen kan vara användbara då man i skolor diskuterar med ämneslärare och skolkuratorer om styrkor och svagheter i deras skolor om främjande av skoltrivsel och förebyggande av och ingripande i skolmobbning. Därtill kan studiens resultat användas vid övervägande av implementering av nya åtgärder i skolor, vilka har som syfte att ha en positiv effekt på skolmiljön och atmosfären. I fortsatta studier kan även underrepresentationen av det manliga könet hos respondenterna tas i beaktande.

Då både ämneslärare och skolkuratorer lyfte fram ledningen innanför och utanför skolan som en styrka i skolans antimobbnings- och skoltrivselarbete kunde det vara av betydelse att

undersöka vad skolpersonal överlag anser vara en god ledning och ledningens roll i skolors antimobbningsarbete. Därtill var även skolmiljöns trivsel ett stort tema som kan betraktas ur många olika synvinklar gällande både den fysiska miljön i skolans samt atmosfären i form av trygghet och positivitet. Varela m.fl. (2018) menar att interventioner i skolan ska förutom att förebygga mobbning även främja elevers tillhörighet och tillfredställelse i skolan och med skolmiljön. Skolans elevvårdspersonal ska ta i beaktande tonåringars utveckling i olika skeden, fysiskt, psykiskt och socialt (Varela, 2018).

Effektiv användning och ökande av personal i skolmiljön både i undervisning och elevvård är även någonting som skulle finnas skäl till att forska mera om. Därtill även fortbildningar och föreläsningar som riktas till skolpersonal och som behandlar grundläggande aspekter av mobbning som dess identifiering och ingripande. Sabella m.fl. lyfter fram att speciellt gällande nätmobbning är det betydelsefullt att använda sig av resurser och material som grundar sig på aktuell forskning istället för att använda sig av information som antas vara effektiv eller överdrivs i medier. Fortsatt forskning kunde bidra till att undersöka vilka slags föreläsningar och fortbildningar som inte är fungerande för skolpersonalen och vilka som är det gällande handlingsberedskap i skolmobbningsituationer.

Då man i skolor arbetar med skolmobbning och skoltrivsel är det väsentligt att inte glömma bort den subjektiva upplevelsen som både lärare och elever har om antimobbningsarbete och främjade av skoltrivsel men att även komma ihåg att även grunda skapandet av antimobbningsprogram och andra åtgärder på statistik om mobbnings förekomst och effektiva åtgärder för att få en bättre helhetsuppfattning om vilka åtgärder är effektiva. Enligt Low m.fl. (2021) så finns det en brist på studier som undersöker sambandet mellan skolklimatet och antimobbningsprogram och dessa studier är nyttiga både för förebyggande insatser och teorier.

Gradinger m.fl. (2017) menar att det är betydelsefullt att i skolan låta både elever och lärare påverka indirekt, bland annat genom att anonymt kunna rapportera mobbning eller att visa föräldrar rapporter om mobbning i skolan innan man frågar om de vill delta i antimobbningsarbetet. Genom dessa metoder skulle man kunna få mera engagemang i deltagande i skolans officiella antimobbningsåtgärder (Gradinger m.fl., 2017). I Kompisintervjumaterialet var skolkuratorer medvetna om att det krävs engagemang från föräldrar gällande barns skolgång och det kan konstateras i enlighet med detta tänkesätt att engagemanget först kunde främjas med små åtgärder som vårdnadshavare kan ta del av och därifrån kunde man sedan övergå till större och mera direkta sätt att engagera sig då vårdnadshavarna redan känner en delaktighet i skolgemenskapen.

4.4 Konklusion

I avhandlingen analyserades ämneslärares och skolkuratorers synsätt på styrkor och förbättringsförslag i motverkande av skolmobbing och främjande av skoltrivsel. Ämneslärares och skolkuratorernas intervjuvar analyserades och kategoriserades med hjälp av programmet. Resultatet blev en gemensam kategori och två yrkesspecifika kategorier för vardera yrkesgruppen i den första forskningsfrågan. I den andra forskningsfrågan var resultatet fyra gemensamma kategorier och två yrkesspecifika kategorier för vardera yrkesgruppen.

På basis av resultaten kan det konstateras att skolmiljöns trivsel samt skolpersonalens och elevernas välbefinnande har en betydande roll i ämneslärares och skolkuratorernas syn på fungerande och mindre fungerande åtgärder i skolor. Avhandlingens resultat har även uppvisat att olika yrkesgrupper i skolmiljön har liknande syner speciellt gällande utvecklingsmöjligheter som skulle kunna implementeras för att främja skoltrivsel i skolor. Liknande syner kan delvis ha att göra med intervjuens semistrukturerade upplägg men kan även tänkas bero på gemensamma tänkesätt i skolors effektiva och utmanande arbetsmetoder och strukturer.

Beaktande resultaten i avhandlingen kan man i framtida forskning fokusera på betydelsen av skolklimatet och tillräckliga resurser i form av personal i effektiviteten av antimobbingsprogram. Därtill visade resultaten att ledningen i skolan har en betydelse, vilket gör det relevant att undersöka uppfattningar om en god ledning i skolor. Skolkuratorer lyfte fram engagemang av vårdnadshavare i skolans verksamhet och detta kan man i skolan göra genom att börja smått med olika enkäter och sedan övergå till större mera tidskrävande evenemang eller liknande. Vid implementering av officiella antimobbingsprogram kan resultaten i avhandlingen användas i kombination med statistik över effektiviteten av olika åtgärder i skolmiljön. Resultaten kan även användas vid diskussion med personal i skolor för att kartlägga synsätt i skolmiljön gällande skoltrivsel och skolmobbing.

Referenser

- Alfthan, E. (2020). *Resurser i det mobbningsförebyggande arbetet: en intervjustudie med rektorer och kuratorer i finlandssvenska grundskolors övre årskurser*. [Magisteravhandling]. Doria.
https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/180024/alfthan_emilia.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Álvarez-García, D., García, T., & Núñez, J. C. (2015). Predictors of school bullying perpetration in adolescence: A systematic review. *Aggression and Violent Behavior*, 23, 126–136. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2015.05.007>.
- Arslan, S., Savaser, S., & Yacgan, Y. (2011). Prevalence of peer bullying in high school students in Turkey and the roles of socio-cultural and demographic factors in the bullying cycle. *The Indian Journal of Pediatrics*, 78, 987–992. <https://doi.org/10.1007/s12098-010-0350-4>
- Baker, J., Dilly, L. J., Aupperlee, J. L., & Patil S. A. (2003). The developmental context of school satisfaction. *School Psychology Quarterly*, 18 (2), 206–22.
<https://doi.org/10.1521/scpq.18.2.206.21861>
- Baraldsnes, D. (2020). Bullying prevention and school climate: Correlation between teacher bullying prevention efforts and their perceived school climate. *International Journal of Developmental Science*, 14 (2020), 85–95. <https://doi.org/10.3233/DEV-200286>
- Bergin, M. (2011). NVivo 8 and consistency in data analysis: reflecting on the use of qualitative data analysis program. *Nurse Researcher*, 18, 6–12.
- Borg, A. & Carlsson Kendall, G. (2018). *Utanförskap i skolan*. Studentlitteratur.
- Burlet, R., & Panahon, C. J. (2022). Cyberbullying prevention and intervention: Current practices in schools. *Journal of Prevention and Health Promotion*, 3(2), 258–267. <https://doi.org/10.1177/26320770221087454>
- Camodeca, M. & Nava, E. (2022). The long-term effects of bullying, victimization, and bystander behavior on emotion regulation and its physiological correlates. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(3–4), NP2056–2075.
<https://doi.org/10.1177/0886260520934438>
- Chapman, T., Gellin, M., Aertsen, I., & Anderson, M. (2015). *Protecting rights, restoring respect and strengthening relationships: A European model for restorative justice with children and young people* (European Research on Restorative Juvenile Justice, volume II). European Council for Juvenile Justice & International Juvenile Justice

- Observatory. <https://sovittelu.com/vertaissovittelu/wp-content/uploads/2021/10/European-Model-on-Restorative-Juvenile-Justice.pdf>
- Charlton, C. T., Moulton, S., Sabey, C. V., & West, R. (2021). A systematic review of the effects of schoolwide intervention programs on student and teacher perception of school climate. *Journal of Positive Behavior, 23*(3), 185–200
<https://doi.org/10.1177/1098300720940168>
- Chen, L-M., & Chen, J-K. (2018). Implementation and perceived effectiveness of anti-bullying strategies among teachers in Taiwan. *Educational Psychology, 38*(9), 1185–1200. <https://doi.org/10.1080/01443410.2018.1482410>
- Chudal, R., Tiiri, E., Brunstein Klomek, A., Ong, S. H., Fossum, S., Kaneko, H., Kolaitis, G., Lesinskiene, S., Li, L., Huong, M. N., Praharaj, S. K., Sillanmäki, L., Slodobodskaya, H. R., Srabstein, J. C., Wiguna, T., Zamani, Z., Sourander, A., & the Eurasian Child Mental Health Study (EACMHS) Group. (2022). Victimization by traditional bullying and cyberbullying and the combination of these among adolescents in 13 European and Asian countries. *European Child & Adolescent Psychiatry, 31*, 1391–1404.
<https://doi.org/10.1007/s00787-021-01779-6>
- Cook, C. R., Williams, K. R., Guerra, N. G., Kim, T. E., & Sadek, S. (2010). Predictors of bullying and victimization in childhood and adolescence: A meta-analytic investigation. *School Psychology Quarterly, 25*(2), 65–83.
<https://doi.org/10.1037/a0020149>
- Dake, J. A., Price, J. H., Telljohann, S. K., & Funk, J. B. (2003). Teacher perceptions and practices regarding school bullying prevention. *Journal of School Health, 73*(9), 347–355. <https://doi.org/10.1111/j.1746-1561.2003.tb04191.x>
- Da Silva, J. L., De Oliveira, W. A., De Mello, F. C. M., De Andrade, A.S., Bazon, M. R., & Iossi Silva, M. A. (2017). Anti-bullying intervention in schools: a systematic literature review. *Ciência & Saúde Coletiva, 22*(7). <https://doi.org/10.1590/1413-81232017227.16242015>
- Dhakal, K. (2022). NVivo. *Journal of the Medical Library Association, 110*(2).
<https://doi.org/10.5195/jmla.2022.1271>
- Eriksson, B., Lindberg, O., Flygare, E., & Daneback, K. (2002). *Skolan—en arena för mobbning: en forskningsöversikt och diskussion kring mobbning i skolan* (02:739). Skolverket.
<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a654879/1553957781283/pdf1028.pdf>

- Flygare, E., & Johansson, B. (2016). *Friends och Friends-programmet: En programteoretisk analys av utbildningsprogrammets bakgrund, framväxt och uppbyggnad* (Working Papers and Reports Social work 8). Örebro Universitet.
https://www.oru.se/contentassets/e468d751588a415bba870ae8580bfd03/jps_friends_rapport-8_flygarejohansson-e-fil_1512_16.pdf
- Foon, L. W., Hassan, S. A., & Nordin, M. H. M. (2020). Counselling intervention to address school bullying: A systematic review of literature. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 10(11), 175–192.
<http://dx.doi.org/10.6007/IJARBSS/v10-i16/8301>
- Forskningsetiska delegationen. (2019). *Etiska principer för humanforskning och etikprovning inom humanvetenskaperna i Finland* (3/2019). https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Etikprovning_inom_humanvetenskaperna_2020.pdf
- Franzén, A., & Gottzén, L. (2020). *Våldsprevention i Sverige: En forskningsöversikt* (Rapport 2020:2). Stockholms universitet.
https://jamstalldhetsmyndigheten.se/media/hqqnpekx/valdsprevention-i-sverige_en-forskningsoversikt_2020.pdf
- Frisén, A. & Berne, S. (2016). *Nätmobbing: Handbok för skolan*. Natur och kultur.
Förordning om behörighetsvillkoren för personal inom undervisningsväsendet. (986/1998). Finlex. <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980986>
- Gaffney, H., Ttofi, M. M., & Farrington, D. P. (2021). What works in anti-bullying programs? Analysis of effective intervention components. *Journal of School Psychology*, 85, 37–56. <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2020.12.002>
- Gladden, R. M., Vivolo-Kantor, A. M., Hamburger, M. E., & Lumpkin, C. D. (2014). *Bullying surveillance among youths: Uniform definitions for public health and recommended data elements, Version 1.0*. Centers for Disease Control and Prevention & the United States Department of Education.
<https://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/bullying-definitions-final-a.pdf>
- Gradinger, P., Strohmeier, D., & Spiel, C. (2017). Parents' and teachers' opinions on bullying and cyberbullying prevention: The relevance of their own children's or students' involvement. *Zeitschrift für Psychologie*, 225(1), 76–84. <https://doi.org/10.1027/2151-2604/a000278>
- Herkama, S., & Salmivalli, C. (2018). KiVa antibullying program. I M. Campbell, & S. Bauman (Red.), *Reducing Cyberbullying in Schools: International Evidence-Based Best Practices* (s. 125–134). Academic Press.

- Hong, J. S., Schiamberg, L. B. & Espelage, D. L. Identifying protective factors for bullying and guiding school mental health practitioners around the world: A tribute to Dr. Dan Olweus. *School Mental Health*, 13, 437–442. <https://doi.org/10.1007/s12310-021-09474-2>
- Hsieh, H-F., & Shannon, S. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15 (9),1277–88. <https://doi.org/10.1177/1049732305276687>
- Högskoleverket. (2000). *Antagning till högskolan: erfarenheter och visioner* (2000:14). <https://www.uka.se/download/18.12f25798156a345894e2a15/1487841898570/0014R.pdf#page=59>
- Inchley, J., Currie, D., Young, T., Samdal, O., Torsheim, T., Augustson, L., & Barnekow, V. (2016). *Growing up unequal: gender and socioeconomic differences in young people's health and well-being* (Health policy for children and adolescents, no. 7). World Health Organization, Regional Office for Europe. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/326320>
- Institutet för hälsa och välfärd (2021). Enkäten Hälsa i skolan 2006–2021: Tidsserier 2006–2021 åk 8–9 i grundl.utb., gymnasiet, yrkesläroanstaterna. [Tabell]. https://sampo.thl.fi/pivot/prod/sv/ktk/ktk4/summary_trendi2
- Institutet för hälsa och välfärd [THL]. (9 februari 2022). *Enkäten Hälsa i skolan*. <https://thl.fi/sv/web/thlfi-sv/forskning-och-utveckling/undersokningar-och-projekt/enkaten-halsa-i-skolan>
- Justitieministeriet. (u.å.). *Det straffrättsliga påföljdssystemet*. <https://oikeusministerio.fi/sv/det-strafrattsliga-pafoljdssystemet>
- Kemala, I. N. (2017). Loneliness in school: School counsellor's perspective about what, why and how. *International E-journal of Advances in Education*, 3(9), 525–533. <http://ijaedu.ocerintjournals.org>
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun* (3 uppl.). Studentlitteratur.
- Käldström-Sund, J. (2020). ”Den rektor som säger att det inte finns någon mobbning ljuger eller lever i någon sorts bomull: En undersökning om rektorers uppfattningar om skolmobbning i Svenskfinland. [Magistersavhandling]. Doria. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/180231/kaldstrom-sund_julia.pdf?sequence=3&isAllowed=y

- Lagen om grundläggande utbildning.* (628/1998). Finlex.
<https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Lag om elev- och studerandevård.* (1287/2013). Finlex.
<https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2013/20131287>
- Laitinen, K., Haanpää, S., Francke, L., & Lahtinen, M. (2020). *Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa* (Oppaat ja käsikirjat 2020:3a). Opetushallitus.
https://tuhat.helsinki.fi/ws/portalfiles/portal/149683766/kiusaamisen_vastainen_työ_kouluissa_ja_oppilaitoksissa.pdf
- Low, S., Ryzin, M. V. (2014). The moderating effects of school climate on bullying prevention efforts. *Social Psychology Quarterly*, 29(3), 306–319.
<http://dx.doi.org/10.1037/spq0000073>
- Lund, E. M., Blake, J. J., Ewing, H. K., & Banks, C. S. (2012). School counselors' and school psychologists' bullying prevention and intervention strategies: A look into real-world practices. *Journal of School Violence*, 11(3), 246–265.
<https://doi.org/10.1080/15388220.2012.682005>
- Macaulay, P. J. R., Betts, L. R., Stiller, J., & Kellezi, B. (2018). Perceptions and responses towards cyberbullying: A systematic review of teachers in the education system. *Aggression and Violent Behavior*, 43(november–december 2018), 1–12.
<https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.08.004>
- Man, X., Liu, J., & Xue, X. (2022). Effects of bullying forms on adolescent mental health and protective factors: A global cross-regional research based on 65 countries. *International journal of Environmental Research and Public Health*, 19, 2374.
<https://doi.org/10.3390/ijerph19042374>
- Mann, A. (2017). Significance of school social work: A literature review. *Asian Journal of Multidisciplinary Studies*, 5(3), 74–81.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. (4 juni 2021). *Kiusaaminen*.
<https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/>
- Maunder, R., & Crafter, S. (2018). School bullying from a sociocultural perspective. *Aggression and Violent Behavior*, 38, 13–20.
<https://doi.org/10.1016/j.avb.2017.10.010>
- Midgett, A., & Dumas, D. M. (2019). Witnessing bullying at school: The association between being a bystander and anxiety and depressive symptoms. *School Mental Health*, 11, 454–463. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2017.10.010>

- Monks, C., Ortega Ruiz, R., & Torrado Val, E. (2002). Unjustified aggression in preschool. *Aggressive Behavior*, 28, 458–476. <https://doi.org/10.1002/ab.10032>
- Morcom, V., & Cumming-Potvin, W. (2010). Bullies and victims in a primary classroom: Scaffolding a collaborative community of practice. *Issues in Educational Research*, 20(2), 166–182.
- Morcom, V. (2015). Scaffolding social and emotional learning within ‘shared affective spaces’ to reduce bullying: A sociocultural perspective. *Learning, Culture and Social Interaction*, 6(September 2015), 77-86. <https://doi.org/10.1016/j.lcsi.2015.04.002>
- Morcillo, C., Ramos-Olazagasti, M. A., Blanco, C., Sala, R., Canino, G., Bird, H., Y & Duarte, C. S. (2015). Socio-Cultural Context and Bulling Others in Childhood. *Journal of Child and Family Studies*, 24,2241-2249. <https://doi.org/10.1007/s10826-014-0026-1>
- Nationalencyklopedin (u.å.). Skolkurator. Hämtad 26 oktober 2022 från <https://www-nese.ezproxy.vasa.abo.fi/uppslagsverk/encyklopedi/lång/skolkurator>
- Nationalencyklopedin (u.å.). Ämneslärare. Hämtad 7 oktober 2022 från <https://www-nese.ezproxy.vasa.abo.fi/uppslagsverk/encyklopedi/lång/ämneslärare>
- Newman, S. (2018). Vygotsky, Wittgenstein, and sociocultural theory. *Journal for The Theory of Social Behaviour*, 48(3), 350-368. <https://doi.org/10.1111/jtsb.12174>
- Nuortennetti. (3 mars 2022). *Kiusaaminen voi olla rikos*. <https://www.nuortennetti.fi/kiusaaminen/kiusaaminen-voi-olla-rikos/>
- Nuortennetti. (11 augusti 2022). *Mobbning kan vara ett brott*. <https://www.nuortennetti.fi/sv/mobbning/mobbning-kan-vara-ett-brott/>
- Nykvist, E. (2021). Betydelsen av professionellas inre resurser och egna erfarenheter i arbetet mot mobbning och utanförskap: en intervjustudie med skolpersonal i finlandssvenska högstudier. [Magisteravhandling]. Doria. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/182988/nykvist_emma.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Olsson, H., & Sörensen, S. (2011). *Forskningsprocessen: Kvalitativa och kvantitativa perspektiv* (3 uppl.). Liber.
- Olweus, D. (1998). *Mobbning i skolan: Vad vi vet och vad vi kan göra* (2 uppl.). Liber.
- Olweus, D., & Limber, S. (2010). Bullying in school: Evaluation and dissemination of the Olweus bullying prevention program. *American Journal of Orthopsychiatry*, 80(1), 124–134. <https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.2010.01015.x>

- Persson, L., Haraldsson, K., & Hagquist, C. (2015). School satisfaction and social relations: Swedish schoolchildren's improvement suggestions. *International Journal of Public Health, 61*(1), 83–90. <https://doi.org/10.1007/s00038-015-0696-5>
- Petrie, K. (2014). The relationship between school climate and student bullying. *TEACH Journal of Christian Education, 8*(1). <https://doi.org/10.55254/1835-1492.1237>
- Polisen. (u.å.). *Gör brottsanmälan*. <https://poliisi.fi/sv/gor-en-brottsanmalan>
- Polisen. (u.å.). *Ung förbrytare*. <https://poliisi.fi/sv/ung-forbrytare>
- Repo, L. (2015). Bullying and its prevention in early childhood education (Research report 367). *University of Helsinki, Department of Teacher Education*. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/154445/bullying.pdf?seque>
- Rigby, K., & Slee, P. T. (1991). Bullying among Australian school children: reported behavior and attitudes towards victims. *The Journal of Social Psychology, 131*(5), 615–627. <https://doi.org/10.1521/scpq.18.2.206.21861>
- Rigby, K. (2003). Addressing bullying in schools: Theory and practice. *Trends & Issues in Crime and Criminal Justice, 259*.
- Rikosuhripäivystys. (u.å.). *Koulukiusaaminen satuttaa ja voi vaikeuttaa elämää vielä aikuisena*. <https://www.riku.fi/erilaisia-rikoksia/koulukiusaaminen/>
- Rivers, I., Poteat, V. P., Noret, N., & Ashurst, N. (2009). Observing bullying at school: The mental health implications of witness status. *School Psychology Quarterly, 24*, 211–223. <https://doi.org/10.1037/a0018164>
- Rumpu, N., Markkanen, E-L., Hyvärinen, N., Anttila, N., Danschu, P., Kuvaja, M., Romantschuk., & Sainio, M. (2022). *Kiusaamista ehkäisevien sekä hyvinvointia ja työrauhaa parantavien menetelmien arviointi* (Tiivistelmät 10:2022). Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2022/08/KARVI_T1022.pdf
- Sabella, R. A., Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2013). Cyberbullying myths and realities. *Computers in Human Behavior, 29*(6), 2703–2711. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.06.040>
- Salmivalli, C., Lagerspetz, K., Björkqvist, K., Österman, K., & Kaukiainen, A. (1996). Bullying as a group process: Participant roles and their relations to social status within the group. *Aggressive Behavior, 22*(1), 1-15. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1098-2337\(1996\)22:1<1::AID-AB1>3.0.CO;2-T](https://doi.org/10.1002/(SICI)1098-2337(1996)22:1<1::AID-AB1>3.0.CO;2-T)
- Salmivalli, C., & Poskiparta, E. (2012). KiVa antibullying program: Overview of evaluation studies based on a randomized controlled trial and national rollout in Finland.

- International Journal of Conflict and Violence*, 62(2), 294–302.
<https://doi.org/10.4119/ijcv-2920>
- Skolverket. (2011). *Utvärdering av metoder mot mobbning* (Rapport 353).
<https://www.skolverket.se/getFile?file=2498>
- Sokol, N., Bussey, K., & Rapee, R. M. (2016). Teachers' perspectives on effective responses to overt bullying. *British Educational Research Journal*, 42(5), 851–870.
<https://doi.org/10.1002/berj.3237>
- Stigendal, M. (2002). *Vägar till framgångsalternativ: Mötet i skolan mellan utanförskap och innanförskap* (7/2002). Malmö Högskola. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1410038/FULLTEXT01.pdf>
- Strafflagen*. (1889/39). Finlex. <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1889/18890039001>
- Suldo, S. M., Bateman, L., & McMahan, M. (2014). School Satisfaction. I A.C. Michalos. (Red.), *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research* (s. 5707–5712). Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-007-0753-5_2601
- Tetzner, J., Becker, M., & Maaz, K. (2017). Development in multiple areas of life in adolescence: Interrelations between academic achievement, perceived peer acceptance, and self-esteem. *International Journal of Behavioral Development*, 41(6), 704–713. <https://doi.org/10.1177/0165025416664432>
- Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer* (4 uppl.). Studentlitteratur.
- Undervisnings- och kulturministeriet. (u.å.). *Åtgärdsprogram för förebyggande av mobbning, våld och trakasserier*. <https://okm.fi/sv/atgardsprogram-for-forebyggande-av-mobbning-vald-och-trakasserier>
- Undervisnings- och kulturministeriet. (2021). *Åtgärdsprogram för förebyggande av mobbning, våld och trakasserier inom småbarnspedagogiken, skolorna och läroanstalterna*.
<https://okm.fi/documents/1410845/57515679/Åtgärdsprogram+för+förebyggande+av+mobbning,+våld+och+trakasserier.pdf/1a8f3f61-ef58-3361-4b15-3a9b3169e69a/Åtgärdsprogram+för+förebyggande+av+mobbning,+våld+och+trakasserier.pdf?t=1612357460855>
- Undervisnings- och kulturministeriet. (10 mars 2022). Fler verktyg i framtiden för att ingripa i mobbning, trakasserier och våld i skolor och läroanstalter.
https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/942eba4d-d98d-47d0-9dab-238dac7f8d5f/b7640daa-0e42-4e54-a8cf-270fc95fc350/KIRJE_20220602052330.pdf

- Utbildningsstyrelsen. (u.å.). *Antimobbningsarbete i skolor och läroanstalter*.
<https://www.oph.fi/sv/statistik-och-publikationer/publikationer/antimobbningsarbete-i-skolor-och-laroanstalter>
- Utbildningsstyrelsen. (2020). *Antimobbningsarbete i skolor och läroanstalter*. (Guider och handböcker 2020:3b).
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/antimobbningsarbete_i_skolor_och_laroanstalter.pdf
- Valtioneuvosto. (10 mars 2022). *Kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan ehkäisyyn kouluissa ja oppilaitoksissa lisää työkaluja*. https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/kiusaamisen-hairinnan-ja-vakivallan-ehkaisyyn-kouluissa-ja-oppilaitoksissa-lisaa-tyokaluja?languageId=sv_SE
- Vanderbilt, D. & Augustyn, M. (2010). The effects of bullying. *Paediatrics and Child Health*, 20(7), 315–320. <https://doi.org/10.1016/j.paed.2010.03.008>
- Varela, J. J., Sánchez, P. A., González, C., Oriol, X., Valenzuela, P., & Cabrera, T. (2021). Subjective well-being, bullying, and school climate among Chilean adolescents over time. *School mental health*, 13(3), 616–630. <https://doi.org/10.1007/s12310-021-09442-w>
- Verso. (u.å.). *Kamratmedling är ett lösningsfokuserat sätt att lösa en tvist som uppstått mellan elever i skolvardagen*. <https://sovittelu.com/vertaissovittelu/pa-svenska/>
- Verso. (u.å.). *Vertaissovittelua kouluille, ammattioppilaitoksille, oppimisyhteisöihin*.
<https://sovittelu.com/vertaissovittelu/koulutukset/verso-koulutukset/>
- Verso. (2021). *Verso-ohjelman tilastoraportti 2021*. Suomen Sovittelufoorumi ry.
<https://sovittelu.com/vertaissovittelu/wp-content/uploads/2022/08/VERSO-ohjelman-tilastoraportti-2021.pdf>
- Vygotskij, L.S. (1962). *Thought and language*. MIT Press.
- Wolke, D. & Lera, S. T. (2015). Long-term effects of bullying. *Arch Dis Child*, 100, 879–885. <https://doi.org/10.1136/archdischild-2014-306667>
- World Anti-Bullying Forum. (18 augusti 2021). *Revisiting the definition of school bullying. Webinar #2* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=DXMXS2chmgs>

Bästa rektor, lärare eller elevvårdare i ett finlandssvenskt högstadium,

Skolmobbing är ett fenomen som fått mycket utrymme i den finlandssvenska samhällsdebatten på senaste tid. Problemet har stötts och blötts på många sätt och i många sammanhang, men hittills har ingen aktör tagit sig an att producera en sammanställning av den gemensamma förståelsen för fenomenet och de åtgärdsförslag som kommit fram, tex i de undersökningar och diskussionstillfällen som arrangerats av finlandssvenska medier.

För att samla in och sammanställa de goda modeller och idéer kring antimobbingsprevention som figurerar i Svenskfinland – både bland skolpersonal och "vanligt folk" - har utvecklingspsykologin vid Åbo Akademi i Vasa startat projektet Kunskap om mobbningsprevention i Svenskfinland (KOMPIS). Målet är att sammanställa produkter bestående av såväl fältets, allmänhetens och experternas samlade kunskap om mobbing i skolkontext, med fokus på konkreta åtgärder. Projektet leds av PD Patrik Söderberg och koordineras av PK Alexandra Wasberg. Svenska Kulturfonden står för finansieringen.

Intervjustudie med skolpersonal i finlandssvenska högstudier

Projekt Kompis inleder hösten 2019 sin första fas, som går ut på att samla skolpersonalens erfarenheter och idéer kring hur man kan förebygga mobbing i högstadiet. Datainsamlingen sker med metoden semistrukturerad intervju och genomförs av magisterstuderande i utvecklingspsykologi. Det insamlade intervjumaterialet kommer att analyseras och sammanställas till ett resultat som publiceras för allmänheten våren 2020.

Resultatet av intervjustudien kommer att utgöra projektets första kunskapsbas, som därefter kommer att utökas med resultatet från ett tänkartalko på sociala medier för allmänheten (fas 2) och ett antal seminarieworkshoppar (fas 3) där personer verksamma inom offentliga och tredje sektorn deltar.

Er kunskap behövs!

Vi hoppas att just du som rektor, lärare eller elevvårdare i ett högstadium i Svenskfinland vill ställa upp på en intervju till förmån för Kompis-projektet. Genom att dela med dig av dina erfarenheter hjälper du oss att få en insikt i skolpersonalens vardag och att kartlägga de utmaningar, tillvägagångssätt och åtgärdsförslag som berör ungas välmående.

En intervju tar max 45 min i anspråk. Alla svar anonymiseras och används enbart i forskningssyfte av behörig personal vid Åbo Akademi.

Vänligen kontakta oss om du har frågor om projektet eller vill anmäla ditt intresse för att delta i studien.

Med samarbetshälsningar,

Patrik Söderberg (PD)

Universitetslärare i utvecklingspsykologi

patrik.soderberg@abo.fi

Alexandra Wasberg (PK)

Projektkoordinator

awasberg@abo.fi

Bilaga 2

Intervjuguide KOMPIS

Inför intervjun: - kort presentation av projektet och syfte med intervjuerna, samt din egen roll - den intervjuades yrkesroll, arbetserfarenhet, region, storlek på skolan - något den intervjuade vill fråga?

1) Hur trivs eleverna i skolan (...jämfört med andra skolor). Har något ändrats de år som du arbetat på skolan?

2) Pågående samhällsdiskussion om mobbning, utanförskap och mental hälsa (bl.a. Vasabladet, Yle). Har du följt den här diskussionen och hur ser du på de här sakerna? Vad upplever du själv som de största utmaningarna för ungas skoltrivsel?

3) Vad är mobbning enligt dig, eller vilka situationer räknar du som mobbning? Finns det andra sociala problem som du inte räknar som mobbning?

4) Hur jobbar ni i er skola? Har ni ett antimobbningsprogram eller annat program för skoltrivsel, och **hur fungerar det?** Finns det samarbeten med andra skolor/organisationer?

5) Hur upplever du dina möjligheter/utmaningar i din yrkesroll att stärka skoltrivsel och förhindra mobbning? (Har du resurser, hjälpmedel, direktiv, kollegialt stöd)

6) Upplever du att dina egna erfarenheter / personlighet inverkar på hur du ser på och hanterar mobbning och utanförskap?

7) Om det var upp till dig, var borde din skola eller din kommun satsa mest på när det gäller att främja skoltrivsel och förhindra mobbning och utanförskap? (Både på lång sikt och konkret på kort sikt)

8) Har du något tips du vill ge blivande [yrkesroll]? Eller något du vill förtydliga/tillägga?

Intervjun klar, tack 😊

Bilaga 3

Min förförståelse grundar sig främst på den tidigare forskning som jag lyfte fram och egna erfarenheter och iakttaganden i den egna skolmiljön samt kunskapen som jag i undervisning och litteratur fått om skolmobbing och skoltrivsel. På kandidatnivån har mina studier inom skolpsykologi, inklusive en kurs inom skolmobbing och skoltrivsel, påverkat min förförståelse om skolmiljön och dess utmaningar. På magisternivån har mina studier i elev- och studiehandledning bidragit till den kunskap jag har om elevers välmående. Enligt min förståelse är ämneslärare oftast närvarande i klassrummen vilket innebär att de har en annan synvinkel på mobbing än kuratorer. Medan ämneslärare ser klassrumshelheten ser skolkuratorer enskilda individer. Därför anser jag att det skulle vara väsentligt att ta fasta på styrkor i skolans antimobbingsarbete och främjande av skoltrivsel och förbättringsförslag i dessa från båda yrkesgrupperns synvinkel.

Styrkor som ämneslärare kan tänkas lyfta fram gällande antimobbingsarbete är antimobbingsteam, fungerande informationstillfällen om mobbing och samarbete med kollegor. Styrkor som skolkuratorer möjligen lyfter fram kan även vara ett fungerande antimobbingsteam, möjligheten till individuella samtal med mobbare och den mobbade och möjligheten till uppföljning. Svaren som en ämneslärare och kuratorer kan ha i fråga om vad som borde satsas på för att främja skoltrivsel och förhindra mobbing kan variera beroende på deras egna erfarenheter och kunskap. Överlag tror jag att svaren gällande vad skolan och kommunen borde göra är mera praktiskt inriktade för ämneslärare och mera teoretiskt inriktade för skolkuratorer. Med detta menar jag exempelvis att fastän lärare anser lektioner och föreläsningar vara nyttiga skulle de även vilja ha mera praktiska verktyg för att ingripa i mobbing. Skolkuratorer anser möjligen att kunskap och informering kring mobbing fungerar som ett förebyggande verktyg för mobbing. Därtill ser båda yrkesgrupperna antagligen ett behov för mera ekonomiska resurser som kunde användas exempelvis för att öka mängden personal i skolor och därmed ha flera personer närvarande både i klassrummen och annanstans på skolområdet.